

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Συνεχιζόμενη
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Οι Προκλήσεις που Αντιμετώπισαν οι Εκπαιδευτές Ενηλίκων Χωρίς Προηγούμενη Διδακτική Εμπειρία στην Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Κατά την Περίοδο της Πανδημίας του Covid-19

Μαρία Σαντά

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Σουλτάνα Αναστασοπούλου**

Μάιος 2022

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Συνεχιζόμενη
Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση***

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Οι Προκλήσεις που Αντιμετώπισαν οι Εκπαιδευτές
Ενηλίκων Χωρίς Προηγούμενη Διδακτική Εμπειρία
στην Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Κατά την Περίοδο
της Πανδημίας του Covid-19**

Μαρία Σαντά

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Άννα Αναστασοπούλου**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2022

ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ

Περίληψη

Τον Μάρτιο του 2020, πολλοί εκπαιδευτές ενηλίκων βρεθήκαν μπροστά σε μία πρωτόγνωρη εμπειρία που ήταν αυτή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, λόγω της υγειονομικής κρίσης του COVID19. Οι προκλήσεις που υπήρχαν για όλους αλλά ιδιαιτέρως για όσους δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία από την εξ αποστάσεως διδασκαλία ήταν πολλές τόσο ως προς την οργάνωση της διδασκαλίας όσο και ως προς το περιεχόμενο αλλά και τη διαχείριση χρόνου και του μέσου κατά τη διενέργεια της διδασκαλίας. Η παρούσα εργασία προσπαθεί να αναδείξει όλες τις παραπάνω προκλήσεις και για το σκοπό αυτό διενεργήθηκε ποιοτική έρευνα με τη λήψη συνεντεύξεων από εκπαιδευτές ενηλίκων που εργάζονται ανά την ελληνική επικράτεια σε Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑΣ), Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔΙΒΙΜ) και εσπερινά λύκεια. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, το αντικείμενο διδασκαλίας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, με τους εκπαιδευτές των θεωρητικών μαθημάτων να αντιμετωπίζουν λιγότερα προβλήματα απ' ότι των πρακτικών. Η εκπαίδευση που είχαν λάβει οι εκπαιδευτές ενηλίκων, αλλά και η βοήθεια τόσο από συναδέλφους όσο και από διάφορους φορείς φαίνεται να παίζει καταλυτικό ρόλο. Τέλος, γίνονται προτάσεις για περαιτέρω μελέτες ούτως ώστε να μπορέσουν οι εκπαιδευτές ενηλίκων να ανταποκριθούν πιο αποτελεσματικά στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση μελλοντικά, καθώς πολύ πιθανόν να χρησιμοποιηθεί εκ νέου μελλοντικά σε κάποια άλλη έκτακτη κατάσταση.

Summary

In March 2020, many adult educators were faced with an unprecedented experience of emergency distance education due to the COVID19 health crisis. The challenges that existed for everyone but especially for those who did not have previous experience from distance learning were many both in terms of the organization of teaching and in terms of content and time and means management during teaching. The present work tries to highlight all the above challenges and for this purpose qualitative research was conducted by interviewing adult educators working throughout Greece in Vocational Training Institutes (IEK), Vocational Schools (EPAS), Lifelong Learning Centers (KEDIVIM) and evening high schools. According to the research findings, the subject of instruction played an important role in the success of distance learning education, with theoretical instructors facing fewer problems than practical ones. The training received by the adult educators, as well as the help from both colleagues and various bodies, seems to play a catalytic role. Finally, suggestions are made for further studies so that adult educators can respond more effectively to distance learning in the future, as it is likely to be reused in the future in another emergency.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Άννα Αναστασοπούλου που χωρίς την πολύτιμή της βοήθεια η παρούσα εργασία δεν θα μπορούσε να έρθει εις πέρας. Η μελέτη αυτή αφιερώνεται στη μνήμη του πατέρα μου ο οποίος έφυγε από κοντά μας τον Μάιο του 2020.....

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1.....	4
Η Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Ενηλίκων	4
1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και ιστορική αναδρομή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.	4
1.2 Σύγχρονες εκπαιδευτικές τακτικές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενηλίκων	8
Κεφάλαιο 2	11
Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση	11
2.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και ιστορική αναδρομή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	11
2.3 Οφέλη από την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση	15
2.4 Επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση και κορονοϊός.....	17
2.5 Ετοιμότητα εκπαιδευτικών για διαδικτυακή εκπαίδευση	19
2.7. Αναγκαιότητα και σκοπός της έρευνας.....	20
Κεφάλαιο 3	22
Ερευνητικό Μέρος	22
3.1 Μεθοδολογία της έρευνας.....	22
3.1.1. Κανόνες δεοντολογίας.....	23
3.1.2 Επεξεργασία των δεδομένων	24
3.2 Ανάλυση δεδομένων.....	25
Θεματική Ενότητα 1: Γενική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς της μετάβασης στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	30
Θεματική ενότητα 2. Προβλήματα που προέκυψαν κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση	33
Θεματική ενότητα 3: Παρεμβάσεις για τη διαχείριση του έκτακτου χαρακτήρα της κατάστασης	38
Θεματική Ενότητα 4: Θετικά στοιχεία της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	39
Συζήτηση	42
Συμπεράσματα	44
Παράρτημα Α	46
Παράρτημα Β	52
Παράρτημα Γ	60
Παράρτημα Δ.....	65
Ξένα Βιβλιογραφία.....	66
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	76

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση ενηλίκων είναι ένας τομέας ο οποίος με την πάροδο των χρόνων έχει γνωρίσει πολύ μεγάλη άνθηση και συνεχώς εξελίσσεται και εμπλουτίζεται με νέες προσεγγίσεις σύμφωνα με τις επιταγές της εποχής. Η συνεχής βελτίωσή της και η προώθησή της είναι αναγκαία τη σήμερον ημέρα, καθώς διαμέσου αυτής οι ενήλικες ενισχύουν τις προοπτικές απασχόλησης τους, μπορούν να ανελιχθούν σε προσωπικό ή επαγγελματικό επίπεδο και αποκτούν νέες δεξιότητες όπως είναι η κριτική σκέψη, ενώ παραλλήλως γίνονται πιο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας (EC, 2021).

Υπάρχει ιδιαίτερη ποικιλομορφία στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, καθώς κάποια εξ αυτών προέρχονται αποκλειστικά υπό τη μορφή της δια ζώσης εκπαίδευσης - ιδιαιτέρως στην περίπτωση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης όπου είναι αναγκαία για την διεκπεραίωση των σπουδών τα εργαστήρια σε διάφορους τομείς - σε άλλα υπάρχει η δυνατότητα να λαμβάνουν χώρα μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις όπου ακολουθείται η μικτή μορφής μάθηση. Ωστόσο, οι εκπαιδευτές δεν είχαν το περιθώριο επιλογής της μεθόδους κατά την πρώτη καραντίνα εξαιτίας του Covid-19, αφού όλοι βάσει υπουργικής απόφασης (ΦΕΚ 1859/Β/15-5-2020) που λήφθηκε με την μορφή του κατεπείγοντος, υποχρεούνταν να κάνουν χρήση της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, είτε με σύγχρονη είτε με ασύγχρονη μορφή, ανάγκη η οποία επέφερε πληθώρα δυσκολιών.

Σε αρκετές περιπτώσεις, υπήρξαν εκπαιδευτές οι οποίοι δεν είχαν μπει ποτέ στη διαδικασία να εφαρμόσουν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ενίοτε, αυτό οφείλονταν το αντικείμενο όπου δραστηριοποιούνται, καθώς δεν υπήρχε η δυνατότητα προσαρμογής του υπό αυτή τη μορφή, όπως στην περίπτωση των εργαστηρίων της ιατρικής και των παραϊατρικών επαγγελμάτων (Gaur et al., 2020) ή την περίπτωση των ειδικοτήτων που περιλαμβάνουν εργαστήρια εν γένει (Sivrikaya, 2019). Σε άλλες περιπτώσεις, αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι είχαν ελλιπείς γνώσεις σχετικά με τη χρήση ΤΠΕ στα πλαίσια της ασύγχρονης ή σύγχρονης τηλεεκπαίδευσης (Sofianidis et al., 2021). Τα άτομα αυτά

ήρθαν αντιμέτωπα με πολλές προκλήσεις αφού ήταν επιτακτική ανάγκη η γρήγορη εκπαίδευσή τους -η οποία σε πολλές περιπτώσεις ήταν αυτοεκπαίδευση- για να μπορέσουν να φέρουν εις πέρας με επιτυχία τα καθήκοντά τους στο νέο για αυτούς εκπαιδευτικό περιβάλλον. Πληθώρα ερευνητών αναδεικνύουν τα κωλύματα και τις προκλήσεις που υπάρχουν κατά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Joubert & Snyman, 2018; Gillett-Swan, 2017; Davis et al., 2019; Venkataraman, 2020), δυσκολίες που μεγιστοποιούνται όπως είναι πρόδηλο κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τις προαναφερθείσες προκλήσεις. Δια μέσου της εφαρμογής της ποιοτικής ερευνητικής μεθοδολογίας, με τη διεξαγωγή συνεντεύξεων σε εκπαιδευτές ενηλίκων οι οποίοι βίωσαν την εν λόγω κατάσταση, καταβάλλεται μια προσπάθεια εντοπισμού των κυριοτέρων ζητημάτων τα οποία αναδείχθηκαν. Εν συνεχεία, γίνονται προτάσεις ούτως ώστε να αναδειχθούν τα εργαλεία τα μπορούν να εξυπηρετήσουν τους εκπαιδευτικούς σε περιόδους επείγουσας τηλεκπαίδευσης, καθώς μέσω αυτών μπορεί να βοηθηθεί ο εν λόγω κλάδος να αποκτήσει ανθεκτικότητα σε μελλοντικές κρίσεις. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης ενηλίκων, των μεθόδων με τις οποίες οργανώνεται και δομείται, καθώς των πλεονεκτημάτων που ενέχει κατά την ορθή εφαρμογή της. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο συνδεδεμένο ζήτημα με το ερευνητικό μας κομμάτι, ήτοι στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σε πρώτο στάδιο, δίνονται οι κύριοι εννοιολογικοί προσδιορισμοί σχετικά μ' αυτήν και εν συνεχεία λαμβάνει χώρα εντοπισμός των διαφοροποιήσεων που έχει με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στην πορεία γίνεται ανάλυση των παραγόντων που επιδρούν στο να είναι αυτή επιτυχής, καθώς και η στάση που έχουν οι εκπαιδευτικοί προς αυτήν. Τέλος, γίνεται αναφορά συγκεκριμένα στις προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων κατά την πανδημία του Covid-19, ενώ ακολουθεί η ανάδειξη της χρησιμότητας της παρούσης έρευνας και η πρακτικότητα που μπορούν να έχουν τα ευρήματά της σε επίπεδο σχεδιασμού παρεμβάσεων που θα ενδυναμώσουν τους εκπαιδευτές ενηλίκων στο έργο τους. Ακολουθεί το ερευνητικό μέρος το οποίο απαρτίζεται από δύο τμήματα. Το πρώτο περιλαμβάνει τη μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε, δηλαδή το δείγμα της έρευνας, τη διαδικασία που ακολουθήθηκε, τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας και την μεθοδολογική προσέγγιση που είναι ποιοτική με ανάλυση συνεντεύξεων. Στο δεύτερο τμήμα του ερευνητικού μέρους παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας και αναλύονται σχολιάζοντας χαρακτηριστικά αποτελέσματα από συνεντεύξεις, βάσει των θεματικών ενοτήτων που προέκυψαν μετά από την αποκωδικοποίηση των συνεντεύξεων. Τέλος, γίνεται

παρουσίαση των συμπερασμάτων της έρευνας ενώ γίνεται παράλληλα αντιπαραβολή τους με ευρήματα άλλων ερευνών.

Κεφάλαιο 1

Η Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Ενηλίκων

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται περιγραφή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης ενηλίκων, ενώ παραλλήλως αναδεικνύεται η σημασία που έχει και τα διάφορα θετικά στοιχεία της, καθώς η επείγουσα εξ αποστάσεως τηλεεκπαίδευση που χρησιμοποιήθηκε κατά την περίοδο της πανδημίας του νέου κορονοϊού βασίστηκε σ' αυτήν.

1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και ιστορική αναδρομή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια εκπαιδευτική μέθοδο η οποία υφίσταται από πολύ παλιά, ωστόσο όμως οι πρώτοι ορισμοί της δόθηκαν μόλις περί τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, περίοδο κατά την οποία άρχισε να έχει αυξητική τάση. Ο Keegan (1980) έκανε χρήση των έξι βασικών στοιχείων τα οποία την διέπουν για να της αποδώσει έναν αποκρυσταλλωμένο ορισμό, ήτοι:

- a. Η ύπαρξη απόστασης ανάμεσα σε εκπαιδευόμενο και εκπαιδευτή, που επιφέρει τον διαχωρισμό της από την δια ζώσης εκπαίδευση που λαμβάνει χώρα «πρόσωπο με πρόσωπο» (Face-to-Face).
- b. Η ύπαρξη κάποιου εκπαιδευτικού οργανισμού ο οποίος επιδρά για να μπορεί να λαμβάνει αυτή χώρα, γεγονός το οποίο κάνει το διαχωρισμό μεταξύ της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και της ιδιωτικής μελέτης.
- c. Η χρήση εντύπου υλικού, καθώς και τεχνολογικών μέσων τα οποία ποικίλουν σε μορφή και είδος, ούτως ώστε να μειωθεί κατά τρόπον τινά η υφιστάμενη απόσταση ανάμεσα σε εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενο και να μπορέσει να γίνει η μετάδοση του εκπαιδευτικού περιεχομένου που έχει το εκάστοτε διδασκόμενο μάθημα.

- d. Η παροχή της δυνατότητας για αμφίδρομη επικοινωνία με σκοπό να διευκολύνεται ο εκπαιδευόμενος ενόσω διαρκεί η μαθησιακή διαδικασία.
- e. Τη δυνατότητα οργάνωσης περιστασιακών συναντήσεων οι οποίες έχουν εξίσου διδακτικό και κοινωνικοποιητικό σκοπό.
- f. Τη συμμετοχή εκπαιδευομένων σε μια μορφή εκπαίδευσης που έχει προσαρμοστεί στην βιομηχανοποίηση που επιτάσσουν οι ανάγκες της εποχής.

Ο παραπάνω ερευνητής εμπλουτίζει σημαντικά τους παλαιότερους ορισμούς που είχαν δοθεί για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, κάνοντας συγκερασμό κυρίαρχων σκέψεων που συνδέονται μ' αυτήν (Black, 2013) και γι' αυτό διαδόθηκε ευρύτατα και έγινε ο πιο αποδεκτός παγκοσμίως σταδιακά (Moore & Kearsley, 2012). Στις περισσότερες από τις μελέτες, ακόμα και στις πιο πρόσφατες, παρατηρείται σύμπνοια απόψεων ως προς το γεγονός ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση σημαίνει έναν διαχωρισμό ανάμεσα σε εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές ο οποίος πρέπει να γεφυρωθεί μέσω κάποιας τεχνολογίας (Keegan, 2013). Κατά τον Holmberg, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι πιο αποτελεσματική όταν πραγματοποιείται μέσω μιας «καθοδηγούμενης διδακτικής συνομιλίας» καθώς αποτελεί μια «φιλική συνομιλία» βάσει της θεωρίας της συναλλακτικής απόστασης (Holmberg, 1989), ενώ στην πορεία οι Simonson & Seepersaud (2019) διάνθισαν τον ορισμό της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσω της συμπλήρωσης κάποιων νέων κριτηρίων όπως είναι η αναγκαιότητα για την εκπαίδευση να λαμβάνει χώρα εντός των πλαισίων ενός εκπαιδευτικού οργανισμού, η αναγκαιότητα ύπαρξης αμφίδρομης επικοινωνίας, καθώς και παροχής εξατομικευμένης διδασκαλίας. Τη σήμερα ημέρα, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι -βάσει του πιο διαδεδομένου ορισμού της- η «εκπαίδευση η οποία κάνει χρήση μίας ή περισσότερων τεχνολογιών για την παροχή διδασκαλίας σε εκπαιδευόμενους οι οποίοι βρίσκονται μακριά από τον εκπαιδευτή και για την υποστήριξη της τακτικής και ουσιαστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ εκπαιδευομένων και εκπαιδευτή με ασύγχρονο ή σύγχρονο τρόπο (NCES, 2019).

Στην περίπτωση του ελλαδικού χώρου, η απαρχή της ανοικτής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης έγινε με την ίδρυση του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ), ενώ στην πορεία πολλά άλλα πανεπιστήμια και κολλέγια ξεκίνησαν επίσης τη δραστηριοποίησή τους στον τομέα αυτό (Λιοναράκης, 2001) καθώς διείδαν τις δυνατότητες που προσφέρει. Με την πάροδο των χρόνων, διαπιστώθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο -και στην Ελλάδα συνεπώς- ότι πολλοί ενήλικες έχουν ελλείψεις δεξιότητες στη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), γεγονός το οποίο μειώνει την ανταγωνιστικότητά

τους στην αγορά εργασίας όπου οι ανάγκες σε δεξιότητες αλλάζουν γρήγορα με την πάροδο του χρόνου (CEDEFOP, 2015). Αναδεικνύεται λοιπόν η αναγκαιότητα της κατάρτισης του συνόλου του πληθυσμού των χωρών σε νέες τεχνολογίες και κυρίως των ενηλίκων εργαζομένων, για να μπορούν οι τελευταίοι να προσαρμόζονται ευκολότερα σε ένα περιβάλλον το οποίο μεταβάλλεται αενάως. Είναι ιδιαιτέρως σημαντικό επίσης η επιμόρφωση ενηλίκων να δίνει έμφαση κατά βάση στις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες (μετανάστες, Ρομά, ανέργους, κ.ο.κ.) οι οποίες δεν έχουν ούτε την απαιτούμενη εξοικείωση με τις τεχνολογίες οι οποίες προαναφέρθηκαν, ούτε άμεση πρόσβαση σε πολλές περιπτώσεις σ' αυτές. Με τον τρόπο αυτό, μπορούν σε έναν μεγάλο βαθμό να αμβλυνθούν οι κοινωνικές ανισότητες και να παύσει ο κοινωνικός αποκλεισμός των εν λόγω ατόμων, συνεπώς γίνεται αντιληπτή η σημαντικότητά της (Liu, 2019). Όλα τα προαναφερθέντα, ώθησαν διάφορους φορείς (όπως τη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων -Γ.Γ.Ε.Ε.) στο να δημιουργήσουν εκατοντάδες προγράμματα, όπως ήταν λόγου χάρη τα ΗΡΩΝ και ΑΡΧΙΜΙΔΗΣ, τα οποία μέσω της παροχής επιμόρφωσης 50 ωρών σε ενήλικες συνέβαλαν στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων στον τομέα της πληροφορικής (Πρίντζιου, 2010). Πολλά άλλα προγράμματα ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια τα οποία προσφέρονταν είτε υπό τη μορφή της δια ζώσης είτε υπό τη μορφή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ανάλογα με τον φορέα ο οποίος τα διοργάνωνε και το αντικείμενο το οποίο επρόκειτο να διδαχθεί.

Όπως προαναφέρθηκε, είναι αρκετά τα πλεονεκτήματα της ανοικτής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, όπως η ευελιξία την οποία προσφέρει, η μαθητοκεντρικότητα και η ελευθερία χρόνου που έχει ο εκπαιδευόμενος (Paul & Jefferson, 2019). Συνοψίζοντας, στο σημείο αυτό μπορεί να ειπωθεί ότι τα αρνητικά και τα θετικά στοιχεία της τηλεεκπαίδευσης εν γένει είναι το γεγονός ότι είναι έγκυρη και έγκαιρη, το προσαρμοζόμενο και ευέλικτο περιβάλλον μάθησης το οποίο προσφέρει, η δυνατότητα που έχει ο εκπαιδευόμενος για πρόσβαση προς τον εκπαιδευτή, η εξοικονόμηση τόσο χρημάτων όσο και χρόνου και τέλος η ανάδραση που υπάρχει στις δραστηριότητες (Al-Agimi, 2014). Σχετικά με τις δυσκολίες οι οποίες ανακύπτουν κατά την εφαρμογή της ανοικτής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αυτές είναι αρκετές και κάποιες εξ αυτών, όπως έχουν εντοπιστεί στη σχετική βιβλιογραφία (De Paere et al., 2017; Fojtík, 2018) είναι το γεγονός ότι απαιτείται να καταβάλλεται μεγαλύτερη προσπάθεια από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, είναι απαραίτητος ο πιο λεπτομερής σχεδιασμός και η ενδεδειγμένη οργάνωση, επέρχεται σημαντική μείωση των διαπροσωπικών επαφών, ενώ έχει παρατηρηθεί επίσης ότι υπάρχουν υψηλότερα ποσοστά εγκατάλειψής της σε ορισμένες περιπτώσεις (Lee et al., 2012; Ahmed & El, 2016).

Είναι σαφές ότι ένα προσφερόμενο εξ αποστάσεως πρόγραμμα εκπαίδευσης το οποίο έχει δομηθεί και σχεδιαστεί ορθώς μπορεί να είναι τόσο ποιοτικό όσο και αποτελεσματικό, ξεπερνώντας έτσι τις προκλήσεις οι οποίες ενδέχεται να αναδυθούν (Καρούλης, 2007). Για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η πιο ευρέως αποδεκτή διαδικασία είναι ο Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Συστήματος (Instructional System Design - ISD) σύμφωνα με τον οποίο πρέπει να ακολουθείται η εξής σειρά: (α) ανάλυση των αναγκών, (β) σχεδιασμός των λύσεων, (3) ανάπτυξη των λύσεων, (4) εφαρμογή των λύσεων και αξιολόγησή της. Τα παραπάνω βήματα αποτελούν το ADDIE (Analysis, Design, Development, Implementation and Evaluation) το οποίο είναι ευρέως διαδεδομένο και αποτελεσματικό (Almelhi, 2021; Constancio et al., 2018)

Οι πλατφόρμες τηλεεκπαίδευσης αποτελούν εργαλεία των οποίων η χρήση κρίνεται αναγκαία σε εξ αποστάσεως προγράμματα σπουδών. Στις μέρες μας υπάρχει πληθώρα τέτοιων πλατφορμών, μερικές εκ των οποίων είναι το GSuite, το Moodle, κλπ, ωστόσο, δεν μπορούν όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα να προσαρμοστούν εξίσου καλά σε όλες, συνεπώς πρέπει να αξιολογείται σε κάθε περίπτωση ποια κρίνεται πιο εύχρηστη και αποτελεσματική βάσει των υφισταμένων αναγκών. Για το εν λόγω ζήτημα, αρκετές μελέτες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι για την εφαρμογή και την υιοθέτηση ενός επιτυχημένου προγράμματος διαδικτυακής μάθησης, θα πρέπει πρώτα να αξιολογείται η ετοιμότητα των εμπλεκόμενων για ηλεκτρονική μάθηση, συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογικών πτυχών δηλαδή των δεξιοτήτων που έχουν σχετικά με την χρήση των πλατφορμών (Odunaike, Olugbara & Ojo, 2013). Για να γίνει ορθή δόμηση λοιπόν των μαθημάτων και οργάνωσή τους, πρέπει να εξεταστεί πληθώρα παραγόντων και κυρίως ο βαθμός εξοικείωσης του έχουν τόσο οι εκπαιδευτές όσο και οι εκπαιδευόμενοι με τα ΤΠΕ (Pukkaew, 2013).

Η είσοδος των ΤΠΕ συνεπώς στην εκπαιδευτική διαδικασία επιφέρει την διαφοροποίηση του ρόλου που έχει ο εκπαιδευτής, καθώς πλέον κρίνεται αναγκαίο να προτρέπει τους εκπαιδευόμενους του στο να έχουν ενεργή συμμετοχή στην χρήση των νέων τεχνολογιών ενώ ταυτοχρόνως οφείλουν να έχουν κριτικό πνεύμα ως προς τις πληροφορίες τις οποίες λαμβάνουν. Υπάρχει μια πολύ ετερογενής εικόνα της υιοθέτησης των ψηφιακών μέσων στην εκπαίδευση ενηλίκων, που εδώ νοούνται ως εφαρμογές πληροφορικής που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη της διδασκαλίας και της μάθησης. Αυτά δεν είναι μόνο εκπαιδευτικά μέσα υπό στενή έννοια, αλλά και κοινά μέσα επικοινωνίας και πληροφόρησης, τα οποία χρησιμοποιούνται επίσης σε διδακτικά πλαίσια (Rohs, Bolten &

Kohl, 2020). Είναι συνεπώς αναγκαίο να ικανοποιούνται κάποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις προκειμένου ένας εκπαιδευτής να μπορεί να ασκήσει επιτυχώς τον νέο αυτό ρόλο που του έχει ανατεθεί. Είναι αναγκαίο αρχικά ο ίδιος να είναι θετικά διακείμενος ως προς την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στο έργο του και την τηλεκπαίδευση εν γένει και να έχει επίγνωση των δυνατοτήτων που του προσφέρει η χρήση τους. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να έχει την ευχέρεια να επιλέγει τα μέσα τα οποία χρειάζονται για να οργανωθεί η διδασκαλία του και να αναγνωρίζονται τόσο οι δυσκολίες όσο και οι δυνατότητες που έχει ο εκάστοτε εκπαιδευόμενος για να μπορεί να λάβει την κατάλληλη καθοδήγηση (Buza & Mula, 2017).

Οι εκπαιδευτές οφείλουν να γνωρίζουν τα τεχνολογικά εργαλεία για την τηλεκπαίδευση (Newby et al., 2000) αφού αυτά ανοίγουν διόδους επικοινωνίας ανάμεσα σε εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους. Ωστόσο, ακόμα και όταν χρησιμοποιούνται τεχνολογίες αιχμής, εάν τα μεταφερόμενα μηνύματα δεν είναι καταλλήλως σχεδιασμένα, δεν μπορούν να ερμηνευτούν ορθώς, κάτι το οποίο επιφέρει αποτυχία στη μαθησιακή διαδικασία (Newby et al., 2000). Εξαιτίας του προβλήματος αυτού, η UNESCO προέβη στην έκδοση λεπτομερών οδηγιών αναφορικά με τις απαιτούμενες δεξιότητες για τους εκπαιδευτές ενηλίκων και τους εκπαιδευτικούς κάθε βαθμίδας εν γένει στα ΤΠΕ (UNESCO, 2022). Σύμφωνα με τις οδηγίες αυτές, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι σε θέση να εξηγούν τις βασικές αρχές των ΤΠΕ, να μπορούν να κάνουν χρήση εφαρμογών λογισμικού (και κυρίως του επεξεργαστή κειμένου), να χρησιμοποιούν λογισμικό γραφικών, να περιγράφουν τις λειτουργίες και τους σκοπούς του διαδικτύου στην τάξη, να έχουν δεξιότητες χρήσης του διαδικτύου, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, κ.ο.κ. (UNESCO, 2022).

1.2 Σύγχρονες εκπαιδευτικές τακτικές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενηλίκων

Τα ΤΠΕ αποτελούν το αναπόσπαστο εργαλείο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ενηλίκων καθώς χωρίς την ύπαρξή τους δεν είναι εφικτό να λάβει χώρα η εκπαιδευτική διαδικασία με χρονική ευελιξία και στον χώρο των εκάστων ενηλίκων εκπαιδευομένων (Μουζάκης, 2006). Ως επί τω πλείστω, τα περιβάλλοντα μάθησης τα οποία επιλέγονται είναι ασύγχρονα λόγω της μεγαλύτερης ευελιξίας που προσφέρουν και μέσω αυτών μπορεί να υπάρχει επικοινωνία με γραπτά μηνύματα, ενισχύοντας την ανάπτυξη συνεργασιών και συναναστροφών μεταξύ των ενηλίκων εκπαιδευομένων (Digaletou, & Moustakas, 2019).

Σύμφωνα με μελέτες οι οποίες έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια, η χρήση των ασύγχρονων μαθησιακών περιβαλλόντων επιφέρει την διευκόλυνση του διαλόγου και της ανταλλαγής απόψεων, ενώ διαμέσου αυτών λαμβάνεται ένα καλό δείγμα της εφαρμογής των ασύγχρονων ενεργητικών τεχνικών μάθησης (Κώστας κ.α., 2016). Ένας ακόμα τρόπος με τον οποίο μπορούν να αξιοποιηθούν τα ΤΠΕ στην περίπτωση της υιοθέτησης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, είναι οι τηλεδιασκέψεις, χάρη στις οποίες εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτές έχουν τη δυνατότητα να συνομιλούν με τρόπο εφάμιλλο με τον δια ζώσης, κάνοντας χρήση μικροφώνου και κάμερας και ανταλλάσσοντας ταυτοχρόνως διάφορα αρχεία ή μηνύματα (Kostas et al, 2015).

Η τηλεδιάσκεψη ως διαδικασία έχει αποδειχθεί ότι αποτελεί ένα σύγχρονο τρόπο με τον οποίο μπορούν να οργανωθούν ομάδες εργασιών κατά την τηλεκπαίδευση (Γκούσιος & Τζαναβάρη, 2009) η οποία έχει το θετικό στοιχείο ότι επιφέρει μείωση του αισθήματος της απόστασης που υπάρχει μεταξύ των ατόμων, επιδρώντας σε μεγάλο βαθμό στην ενεργοποίηση και την δραστηριοποίηση κάθε συμμετέχοντα αδιακρίτως (Μηλιωρίτσας & Γεωργιάδη, 2010). Τέλος, εφαρμογές οι οποίες έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια της μορφής wiki, μπορούν να συνεισφέρουν στην αρμονική συνεργασία ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας, καθώς και στην αύξηση της διαδραστικότητας και της επικοινωνίας μεταξύ των μελών σε πραγματικό χρόνο (Μαρκέλλου, 2010). Εν γένει, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει χαρακτήρα μαθητοκεντρικό και η εξέλιξη που έχουν τα ΤΠΕ τη σήμερα μπορεί να αξιοποιηθεί για την όξυνση της κριτικής ικανότητας των εμπλεκόμενων ατόμων, τη μείωση του αισθήματος απομόνωσης, την απόκτηση ενσυναίσθησης και υψηλού επιπέδου συναισθηματικής νοημοσύνης και την προσαρμογή της μαθησιακής εμπειρίας στα δεδομένα και της ανάγκες του καθενός (Νικολάκη & Κουτσούμπα, 2013).

1.3 Η ποιότητα του εκπαιδευτικού υλικού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Το υλικό το οποίο χρησιμοποιείται από έναν συγκεκριμένο φορέα για την διεξαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι πρωτίστως απαραίτητο να είναι ποιοτικό και η εφικτότητα αυτού επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες (Ιωακειμίδου & Λιοναράκη, 2017). Η ύπαρξη επιπλέον υλικού για την επιπρόσθετη ατομική μελέτη ενός σπουδαστή, ο εμπλουτισμός με πληθώρα δραστηριοτήτων, η σύνοψη των διαφόρων ενοτήτων από τις οποίες απαρτίζεται το υλικό, οι λέξεις κλειδιά, η ύπαρξη υλικού για εξάσκηση και ορισμένοι

παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στην αναβάθμιση της ποιότητά του (Ιωακειμίδου & Λιοναράκης, 2017). Επίσης, είναι απαραίτητο οι εκπαιδευτές να κάνουν από την αρχή στοχοθεσία και εν συνεχεία να εξετάζουν την καταλληλότητα που έχει το επιλεγθέν υλικό βάσει αυτής, για να μπορέσουν να κάνουν στην πορεία αναπροσαρμογές εφόσον αυτό κριθεί αναγκαίο. Επιπλέον, είναι πολύ σημαντικό το υλικό το οποίο χρησιμοποιείται να επικαιροποιείται, διότι με την πάροδο των χρόνων μπορεί να υπάρξει διαφοροποίηση τόσο στις ανάγκες που υπάρχουν στο κοινωνικό σύνολο όσο και στις απαιτήσεις που έχουν οι εκπαιδευόμενοι (Ιωακειμίδου & Λιοναράκης, 2017). Όλα αυτά για να επιτευχθούν είναι αναγκαία η διαρκής εκπαίδευση των εκπαιδευτών που συμμετέχουν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και επιπλέον, καθώς έτσι δίνονται στους εκπαιδευόμενους μαθησιακές εμπειρίες οι οποίες έχουν συσχέτιση με επίκαιρες καταστάσεις και δεν είναι παραδείγματα και θεωρίες αποκομμένες από την πραγματικότητα (Malik, 2015). Προκύπτει λοιπόν ότι για τον εμπλουτισμό και τη δόμηση ποιοτικού εκπαιδευτικού υλικού επιδρούν αφενός μεν τα ψηφιακά μέσα και αφετέρου δε η τεχνική υποστήριξη που είναι διαθέσιμη (Malik, 2015; Ιωακειμίδου & Λιοναράκης, 2017).

Σε γενικές γραμμές, στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση γίνεται χρήση όλων των μέσων διδασκαλίας και δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να εντοπιστεί κάποιος ιδανικός συνδυασμός, καθώς για κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα γίνεται κατάλληλη προσαρμογή τους. Η ποικιλία αυτή που υπάρχει έχει τη δυνατότητα να κάνει τη μαθησιακή διαδικασία πιο ενδιαφέρουσα, να δώσει εναλλακτικές μαθησιακές μεθόδους για τους εκπαιδευόμενους και να ενθαρρύνει τον αναστοχασμό του υλικού και όχι μόνο την απομνημόνευσή του. Όλοι οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί είναι υποχρεωμένοι, στα πλαίσια του οικονομικά εφικτού στην εκάστοτε περίπτωση, να προβούν στη διάθεση συγκεκριμένων μέσων διδασκαλίας, εκ των οποίων είναι εμφανές ότι το σημαντικότερο είναι το έντυπο υλικό. Το έντυπο υλικό μπορεί να δημιουργήσει έναν πυρήνα βάσει του οποίου στην πορεία μπορούν να δομηθούν οι τηλεδιασκέψεις, οι ομάδες συζήτησης, οι κατευθυνόμενες δραστηριότητες, κ.ο.κ. (Fung, 2005). Σε γενικές γραμμές, η ποιότητα του εκπαιδευτικού υλικού είναι κριτήριο για πολλούς σπουδαστές για να συνεχίσουν ή να εγκαταλείψουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Ahmed & El, 2016) και για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να είναι υψηλού επιπέδου.

Κεφάλαιο 2

Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η εργασία αυτή πραγματεύεται τις προκλήσεις των εκπαιδευτών ενηλίκων που δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση, για το σκοπό αυτό στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν οι βασικότερες έννοιες σχετικά μ' αυτήν.

2.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και ιστορική αναδρομή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Αρχικά, στο προηγούμενο κεφάλαιο, έλαβε χώρα διεξοδική και ενδελεχής ανάλυση, καθώς και περιγραφή των εννοιών που συνδέονται με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, και εντοπίστηκαν οι τρεις μορφές με τις οποίες αυτή προσφέρεται: η ασύγχρονη, η σύγχρονη και η μεικτή. Στην περίπτωση της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, οι μορφές μάθησης είναι οι ίδιες στην ουσία, ωστόσο όμως οι δύο έννοιες έχουν πολλές διαφορές οι οποίες πρέπει να επισημανθούν.

Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ένας τρόπος εναλλακτικός και απρογραμμάτιστος για την διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και επιλέγεται κατά τη διάρκεια κρίσεων όπως έγινε με το ξέσπασμα της πανδημίας του Covid-19. Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Emergency Remote Teaching – ERT) δεν επιδιώκει τη δόμηση ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος που να διέπεται από δυναμικότητα αλλά η παροχή προσωρινής πρόσβασης των εκπαιδευομένων σε εκπαιδευτικό υλικό με μεθόδους ευκόλως και γρήγορα ρυθμιζόμενες και με μέσα στα οποία άπαντες έχουν πρόσβαση εν καιρώ κρίσης (Hodges et al, 2020).

Έχουμε δει ότι στην περίπτωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υπάρχει η υποδομή που χρειάζεται για να διευκολύνεται η μαθησιακή διαδικασία, παρέχεται επαρκής υποστήριξη

με εργαλεία τα οποία είναι επιτυχώς δοκιμασμένα και επιπλέον οι εκπαιδευτές είναι προετοιμασμένοι καθώς έχει γίνει ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός και ο προγραμματισμός που χρειάζεται για την παροχή ποιοτικής διδασκαλίας, στοιχεία τα οποία απουσιάζουν στην περίπτωση της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Zawacki-Richter et al., 2020). Μάλιστα, έχει παρατηρηθεί σημαντική διαφορά μεταξύ της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτών που παρακολούθησαν μαθήματα διδασκαλίας σε μικτά και διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης και σε εκπαιδευτές που έλαβαν εκπαίδευση μόνο στο αντικείμενό τους, με τους πρώτους να βρίσκονται σε σημαντικά πλεονεκτικότερη θέση (Gurley, 2018). Είναι επίσης σημαντική η βαρύτητα που δίνεται στις μεθόδους που διασφαλίζουν αλληλεπίδραση εκπαιδευτών- εκπαιδευομένων κατά την δομημένη εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δίνοντας κίνητρα σε όλους για ενεργή συμμετοχή και βήμα για να ακουστεί η φωνή τους (Riggs, 2020). Είναι ιδιαιτέρως σημαντικό συνεπώς να συνειδητοποιήσουμε ότι οι δύο μέθοδοι διδασκαλίας απέχουν παρασάγγας ως προς τον τρόπο εφαρμογής τους, επηρεάζοντας έτσι όλους τους εμπλεκόμενους. Κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση γίνεται εκμετάλλευση των εργαλείων τα οποία είναι διαθέσιμα για εξ αποστάσεως διδασκαλία ούτως ώστε να καλυφθεί το πρόγραμμα σπουδών το οποίο υπό φυσιολογικές συνθήκες επρόκειτο να παραδοθεί δια ζώσης ή με μεικτή μέθοδο διδασκαλίας, ενώ κατά την υποχώρηση των συνθηκών εκτάκτου ανάγκης οι οποίες προκαλούν την εν λόγω αναστάτωση, η εκπαιδευτική διαδικασία επιστρέφει στην ομαλή της ροή και την αρχική μορφή που είχε.

Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν έχει εφαρμοστεί πρώτη φορά κατά την περίοδο του Covid-19, καθώς σε μεμονωμένες περιπτώσεις όπου διάφορες χώρες βίωναν κρίσεις, πολλά μοντέλα της εφαρμόστηκαν καθώς κρίθηκε αναγκαίο το κλείσιμο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Νοτίου Αφρικής όπου την περίοδο 2015–2017, φοιτητικές διαμαρτυρίες σχετικά με τον αποκλεισμό των φοιτητών με βάση οικονομικούς, επιστημολογικούς και πολιτιστικούς λόγους επέφεραν το κλείσιμο των πανεπιστημίων το οποίο ανάγκασε τους φορείς της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να χρησιμοποιήσουν τη μικτή και διαδικτυακή παράδοση ως στρατηγική για να επιτρέψουν την ολοκλήρωση του ακαδημαϊκού έτους και την κάλυψη όλων των προγραμμάτων σπουδών (Czerniewicz et al., 2019). Σε άλλες περιπτώσεις, κατά το έκτακτο κλείσιμο πανεπιστημίων και σχολείων, η εκπαίδευση λάμβανε χώρα μέσω του τηλεφώνου, της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου, όπως στην περίπτωση του Αφγανιστάν όπου κατά τη διάρκεια του πολέμου παλαιότερα τα DVD χρησιμοποιήθηκαν για την εκπαίδευση (Davies & Bentrovato, 2011). Αλλαγή των εκπαιδευτικών διαδικασιών εν

καιρώ πολέμου έγινε επίσης και στην Παλαιστίνη, όπου δημιουργήθηκε ένα διαδραστικό διαδικτυακό πρόγραμμα το οποίο προσφέρει μαθητοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας, αποσκοπώντας στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών που επιφέρουν οι συνεχείς συγκρούσεις με το κράτος του Ισραήλ (Shraim & Khlaif, 2010). Ένα ακόμα περιστατικό εφαρμογής επείγουσας τηλεκπαίδευσης έλαβε χώρα στη Συρία κατά τη διάρκεια του πρόσφατου εμφυλίου πολέμου, όπου χρησιμοποιήθηκε η Εκπαιδευτική Τεχνολογία (EdTech) για τη διευκόλυνση των μαθητών και τη συνέχιση της μαθησιακής διαδικασίας (Tauson & Stannard, 2018). Τα περιστατικά αυτά δείχνουν ότι η περίπτωση του κορονοϊού δεν ήταν η πρώτη εφαρμογή της επείγουσας τηλεκπαίδευσης, συνεπώς κρίνεται ιδιαίτερος σημαντικό να γίνεται σωστή προετοιμασία των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών οργανισμών ούτως ώστε να υπάρχουν τα απαραίτητα εργαλεία και οι απαιτούμενες δεξιότητες για κάθε έκτακτη κατάσταση (Weidlich & Kalz, 2021).

Παρά την αλματώδη άνοδο της τεχνολογίας, σε παγκόσμιο επίπεδο παρατηρείται έλλειψη τεχνολογίας υψηλού επιπέδου καθώς και ελλιπής εμπειρία στην ανάπτυξη πλατφορμών μάθησης οι οποίες χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Βάσει πορίσματος της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών (Union, 2019) ενώ υψηλότατο ποσοστό του πληθυσμού παγκοσμίως (ήτοι το 93%) ζει σε μέρη στα οποία το διαδίκτυο είναι ευκόλως προσβάσιμο, μόλις το 53% κάνει χρήση του ως εργαλείο για την συνέχιση της μαθησιακής διαδικασίας. Παρόλο που όπως προαναφέρθηκε το ραδιόφωνο και η τηλεόραση μπορούν να καλύψουν αυτό το κενό και να βοηθήσουν τους μαθητές οι οποίοι έχουν δυσκολίες πρόσβασης στο διαδίκτυο, η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν μπορεί να το προσφέρει αυτό καθώς ένα τέτοιο εγχείρημα απαιτεί χρονοβόρο σχεδιασμό και οργάνωση.

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε ότι η ενεργοποίηση της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας γίνεται κατά την εμφάνιση μιας κατάστασης εκτάκτου ανάγκης ή κάποιας κρίσης που είναι αδύνατον να αντιμετωπιστεί άμεσα, ο ρόλος ο οποίος έχει προορίζεται να είναι προσωρινός και δεν αποσκοπεί στη μονιμότητά, εντός των πλαισίων της μπορεί να εντοπιστεί ανεπάρκεια πόρων, αποτελεί διαδικασία που δεν την ασπάζεται το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας και των εκπαιδευομένων, ωστόσο ως λύση ανάγκης δεν αφήνει κάποιο περιθώριο επιλογής.

2.2 Αξιολόγηση της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Όταν ένας εκπαιδευτικός φορέας αναγκάζεται να μεταβεί στην ERT δεν υπάρχει έγκαιρη προειδοποίηση και για το λόγο αυτό αναδεικνύεται η σημαντικότητα ύπαρξης ενός σχεδίου εκτάκτου ανάγκης πριν από κρίσεις ούτως ώστε η μετάβαση σ' αυτή να γίνει με ομαλότερο τρόπο (Saqlain, 2021). Κάποια από τα στοιχεία τα οποία οφείλει να αξιολογεί ένας εκπαιδευτικός οργανισμός ούτως ώστε να προετοιμαστεί με καλύτερο τρόπο η ERT είναι ο σωστός ορισμός της έννοιας της «επιτυχίας» όσον αφορά την ERT τόσο από την πλευρά των εκπαιδευτών όσο και από την πλευρά των εκπαιδευομένων, η αξιολόγηση του επιπρόσθετου χρόνου που χρειάστηκε από τους εκπαιδευτικούς κατά την προετοιμασία της νέας μορφής μαθημάτων, η αξιολόγηση της εφικτότητας πρόσβασης στα μαθήματα και στο εκπαιδευτικό υλικό από πλευράς των εκπαιδευομένων, η ανάλυση των εναλλακτικών σεναρίων κατά την περίπτωση όπου ένα άτομο αντιμετώπιζε δυσκολίες πρόσβασης στο διαδίκτυο και η προστασία του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων όσο διαρκούν οι εκπαιδευτικές συνεδρίες (Al-Naabi et al., 2021; Saqlain, 2021)

Βάσει της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με τα τεχνικά ζητήματα τα οποία εγείρονται από την επείγουσα τηλεεκπαίδευση, πρέπει να γίνεται αξιολόγηση για τους εκπαιδευόμενους του επιπέδου κατανόησης της διαχείρισης των διαφόρων αρχείων, η πρόσβαση που διαθέτουν στο ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο, οι χρησιμοποιούμενες πλατφόρμες, καθώς και η επάρκεια της σύνδεσής τους στο διαδίκτυο (Ruan, 2021). Όσον αφορά τους εκπαιδευτές, τα εγείρομενα τεχνικά ζητήματα τα οποία τίθενται προς εξέταση είναι διάφορα, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι το επίπεδο εξοικειώσής τους με τους ψηφιακούς πίνακες και του PowerPoint για τη διδασκαλία, ο βαθμός άνεσης και εξοικείωσης που έχει ο εκπαιδευτικός για την διδασκαλία μέσω βιντεοκλήσης (πχ μέσω Skype), η δεινότητα χρήσης πολυμέσων και τεχνολογικών εργαλείων και τέλος η δυνατότητα αξιολόγησης και βαθμολόγησης των εκπαιδευομένων μέσω διαδικτύου (Saqlain, 2021; Sumardi & Nugrahani, 2021)

Η περίοδος της πανδημίας του Covid-19 ήταν μοναδική καθώς η ανθρωπότητα δεν είχε βιώσει κάτι αντίστοιχο τα τελευταία χρόνια και ήταν απαραίτητη η εφαρμογή της τηλεεκπαίδευσης παγκοσμίως τόσο σε σύγχρονη όσο και σε ασύγχρονη μορφή (Marinoni et al, 2020). Σύμφωνα με μελέτη η οποία έγινε από την Διεθνή Ένωση Πανεπιστημίων, πληθώρα προκλήσεων υπήρξαν όταν έγινε η εν λόγω μετάβαση, διότι σε ορισμένες

περιπτώσεις παρατηρήθηκε έλλειψη εκπαιδευτικής επάρκειας των εκπαιδευτικών για παροχή εξ αποστάσεως διδασκαλίας, οι τεχνικές υποδομές οι οποίες υπήρχαν ήταν περιορισμένες, ενώ συγκεκριμένοι κλάδοι αδυνατούσαν να καλύψουν τις δυσκολίες που ανέκυπταν λόγω της φύσης του αντικειμένου τους (Özudogru, 2021). Πληθώρα δε μελετών μπορεί να βρει κανείς στις οποίες αναδεικνύεται το άγχος τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των εκπαιδευομένων σχετικά με την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (πχ Akbana & Dikilitaş, 2022; Zapata-Garibay et al., 2021; Wilcox & Vignal, 2020) για αρκετούς όμως θεωρήθηκε ότι η περίοδος αυτή αποτέλεσε μια καλή ευκαιρία για να επέλθει ο ψηφιακός μετασχηματισμός της εκπαίδευσης και μεγαλύτερη εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τα ΤΠΕ (Dalipi et al., 2022).

Σε γενικές γραμμές, για να θεωρηθεί η ηλεκτρονική εκπαίδευση επιτυχής, είναι απαραίτητη η θετική στάση των εκπαιδευομένων προς αυτήν, σε συνδυασμός με την θετική στάση των εκπαιδευτών και την ύπαρξη επαρκούς εμπειρίας τους (Webster & Hackley, 1997). Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση εξαρτάται απολύτως την συνδεσιμότητα και προσβασιμότητα στο διαδίκτυο και από τον τεχνολογικό εξοπλισμό ο οποίος είναι διαθέσιμος (Adedoyin & Soykan, 2020) ενώ έχει επιπτώσεις σε πολλούς τομείς όπως είναι ο βαθμός ικανοποίησης των εκπαιδευομένων, το επίπεδο αλληλεπίδρασης που υπάρχει μεταξύ αυτών και των εκπαιδευτών και της συμμετοχικότητάς τους κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών μαθημάτων η αλληλεπίδραση επηρεάζεται από την απουσία των συναισθημάτων, της γλώσσας του σώματος και των εκφράσεων που μπορεί κανείς να δει κατά την δια ζώσης εκπαίδευση (Baber, 2020) ενώ επίσης έχει παρατηρηθεί ότι η πανδημία του Covid-19 επέφερε διαταραχές με πολλούς τρόπους στην εκπαιδευτική ζωή των ατόμων ανάλογα με το επίπεδό τους. Επομένως, αναδεικνύεται το πόση σημασία έχει τόσο η επικοινωνία όσο και η διάδραση (Almutairi et al., 2021) στην ERT, διότι διαφορετικά υπάρχει ελλιπής συμμετοχή και εγκατάλειψη, ειδικά σε κοινωνικά ευάλωτες ομάδες (Thorn & Vincent-Lancrin, 2021).

2.3 Οφέλη από την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως μέθοδος η οποία εφαρμόστηκε έχει τόσο κάποια θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Τα βασικότερα πλεονεκτήματα τα οποία έχει

από την πλευρά των εκπαιδευτικών είναι η ευκαιρία που είχαν οι εκπαιδευτικοί να έρθουν σε επαφή με το σπιτικό περιβάλλον των εκπαιδευομένων και να νοιώσουν πιο οικεία μαζί τους, να αντιληφθούν καλύτερα πτυχές του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς τους, η μεγαλύτερη εξοικείωση που απέκτησαν με τα ΤΠΕ και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και η συνεργατικότητα και η αλληλεγγύη με τους συναδέλφους που αναγκαστικά αναπτύχθηκε καθώς οι περισσότεροι αυτοσχεδίαζαν (Ergulec & Eren, 2021, Shamir-Inbal & Blau, 2021). Η παραμονή των εκπαιδευομένων ωστόσο στον οικείο τους χώρο μπορεί να έχει και ορισμένα μειονεκτήματα και το κυριότερο εξ αυτών είναι οι πολλοί τρόποι με τους οποίους μπορεί να αποσπαστεί η προσοχή από το μάθημα. Ωστόσο, η άνετη συμπεριφορά η οποία έχουν στο σπιτικό περιβάλλον μπορεί να επιδρά και θετικά όπως αναφέρθηκε ως άνω, ενώ αυξάνεται το επίπεδο επικοινωνίας πέραν του θεσμικού πλαισίου (Ergulec & Eren, 2021).

Υπήρχαν αρκετές περιπτώσεις στις οποίες αναφέρθηκε ότι κατά την περίοδο της ERT οι εκπαιδευτικοί είχαν τη δυνατότητα να συνομιλήσουν περισσότερο με τους εκπαιδευόμενους, καθώς αυτή η δυνατότητα δεν υπήρχε κατά την δια ζώσης εκπαίδευση. Επιπλέον, πληθώρα εκπαιδευτικών είχαν παντελή άγνοια των δυνατοτήτων που προσφέρει η διδασκαλία μέσω του διαδικτύου, γεγονός το οποίο οφειλόταν στην απουσία εξοικείωσής τους μ' αυτήν (Denneen et al, 2021). Η αναγκαστική τους προσαρμογή στην ERT τους βοήθησε να ανακαλύψουν καινούργιες τεχνικές στα πλαίσια της συνεργατικής ανάπτυξης και διδασκαλίας μαθημάτων που προσφέρονται μέσω των σύγχρονων τεχνολογιών, τις οποίες στην πορεία κατάφεραν να ενσωματώσουν και στην δια ζώσης εκπαίδευση, προσφέροντας πρόσβαση σ' αυτές στους σπουδαστές μέσω της ανεστραμμένης τάξης (Denneen et al, 2021). Επομένως, παρά τη βιαιότητα του χαρακτήρα της μετάβασης στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η αναγκαιότητα αυτή συνέδραμε θετικά στην επαγγελματική ανέλιξη και την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και κυρίως των μεγαλύτερων ηλικιακά εκπαιδευτών οι οποίοι περιορίζονταν αποκλειστικά στη χρήση παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας (Pellerone, 2021).

Σχετικά με τα πλεονεκτήματα της ERT από την σκοπιά των εκπαιδευομένων, τα κυριότερα είναι η απόκτηση τεχνολογικών δεξιοτήτων καθώς πειραματίζονται με την τεχνολογία, η συνειδητοποίηση ότι η τεχνολογία μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο μαθησιακό εργαλείο, η προσαρμογή στις τεχνολογικές απαιτήσεις της εποχής, η μεγαλύτερη εκτίμηση για το δια ζώσης εκπαιδευτικό περιβάλλον και η αποφυγή διακοπής της μαθησιακής διαδικασίας (Mahdy & Ewaida, 2022). Συνοψίζοντας, το κυριότερο θετικό στοιχείο που έχει η

επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι η βελτίωση των ικανοτήτων των σπουδαστών σε σχέση με την χρήση της τεχνολογίας, ενώ για τους εκπαιδευτές δίνεται η δυνατότητα συνεχούς ενθάρρυνσης των εκπαιδευομένων για μάθηση και μελέτη, υπάρχει αποτελεσματικότερος και λεπτομερέστερος έλεγχος των εργασιών των σπουδαστών, δίνεται καλή δυνατότητα για ανατροφοδότηση, υπάρχει ευελιξία στις πηγές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διδασκαλία, είναι πιο εφικτή η ανταπόκριση στις ανάγκες των σπουδαστών σε γνωστικό και συναισθηματικό επίπεδο, αυξάνεται το επίπεδο ενσυναίσθησης, και υπάρχει αίσθημα ενότητας και αλληλεγγύης προς τους συναδέλφους και τους εκπαιδευόμενους (Almahasees et al., 2021; Can & Silman-Karanfil, 2021; Shamir-Inbal & Blau, 2021).

2.4 Επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση και κορονοϊός

Ο νέος κορονοϊός (Covid-19) στις 12 Μαρτίου του 2020 κηρύχθηκε παγκόσμια πανδημία, συνεπώς, κρίθηκε αναγκαίο να ληφθούν κάποια μέτρα ούτως ώστε να περιοριστεί όσο γινόταν περισσότερο. Έτσι, ελήφθησαν μέτρα για την τήρηση των κοινωνικών αποστάσεων στα πλαίσια των οποίων επήλθε το κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών οργανισμών, γεγονός το οποίο είχε σημαντικές επιπτώσεις στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση των ΤΠΕ και της τεχνολογίας εν γένει ήταν υψίστης σημασίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, καθώς άπαντες οι εκπαιδευτικοί φορείς υιοθέτησαν την επείγουσα τηλεεκπαίδευση. Η UNESCO έκρινε θετικά την εν λόγω απόφαση και υποστήριξε αυτήν την πρωτοβουλία καθώς διαμέσου της ERT θα αμβλυνόταν το πρόβλημα της γρήγορης εξάπλωσης του ιού καθώς οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ατόμων θα μειωνόντουσαν σημαντικά (UNESCO, 2020). Επιπλέον, για να βοηθηθούν οι εκπαιδευτικοί κατά την απότομη αυτή μετάβαση, δημιουργήθηκε μια λίστα η οποία περιείχε εκπαιδευτικές πλατφόρμες στις οποίες μπορούσαν να έχουν δωρεάν πρόσβαση οι εκπαιδευτικοί και ήταν κατάλληλες για την ERT βάσει των αναγκών εκάστου εκπαιδευτικού ιδρύματος, προσφέροντας έτσι κοινωνική μέριμνα και τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης (UNESCO, 2020).

Ο ορισμός της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης έχει αναλυθεί ενδελεχώς στο προηγούμενο κεφάλαιο, ενώ κάποια στοιχεία τα οποία είναι απόρροιά της όπως η ευελιξία του χώρου, η εξοικονόμηση χρήματος και η ευελιξία του χρόνου είναι ζητήματα τα οποία

αντιμετωπίστηκαν ως θετικά από πολλούς ερευνητές (Dhawan, 2020). Είναι πρόδηλο ωστόσο και είναι θέμα πολλών συζητήσεων σχετικά με την βελτίωση των εφαρμοζόμενων εκπαιδευτικών πολιτικών, ότι οι κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, έρχονται αντιμέτωπες με πολλές δυσκολίες κατά την προσπάθεια πλήρωσης των απαιτούμενων προϋποθέσεων για την διεκπεραίωση της ηλεκτρονικής μάθησης (Yusuf, 2020). Η πανδημία έχει παρατηρηθεί ότι βάρυνε τις προϋπάρχουσες εκπαιδευτικές ανισότητες και παρά τις έκτακτες χρηματοδοτήσεις που έγιναν από φορείς όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, τα δύο τρίτα των χωρών χαμηλού μέσου εισοδήματος έχουν περικόψει τους προϋπολογισμούς της δημόσιας εκπαίδευσης, γεγονός το οποίο μεγαλώνει το υφιστάμενο κοινωνικό χάσμα μεταξύ ευαλίστων και προνομιούχων (Ινστιτούτο Στατιστικών Δεδομένων της UNESCO, 2020). Συνεπώς, αφενός μεν υπήρχε ο βασικός στόχος που ήταν η αντιμετώπιση της πανδημίας και η προστασία της δημόσιας υγείας, αφετέρου δε ανέκυψαν σημαντικά προβλήματα όπως το προαναφερθέν με αποτέλεσμα να επηρεαστούν σημαντικά σε πολλά επίπεδα οι εκπαιδευτές ενηλίκων. Η συνέχεια της μάθησης ήταν αναγκαία ακόμα και κατά την περίοδο αυτή καθώς όπως ανέφερε ο Audrey Azoulay, Γενικός Διευθυντής της UNESCO, «Εισερχόμαστε σε καινούργια μονοπάτια και γι' αυτό βρισκόμαστε σε συνεργασία με κάθε χώρα του πλανήτη ούτως ώστε να βρεθούν λύσεις είτε χαμηλής είτε υψηλής τεχνολογίας, είτε χωρίς τη χρήση τεχνολογίας για να διασφαλιστεί η συνέχεια της μάθησης» (UNESCO, 2020). Συνεπώς, φαίνεται ότι όλη η εκπαιδευτική κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτών ενηλίκων, βρίσκονταν μπροστά σε μια πρωτόγνωρη κατάσταση στην οποία έπρεπε να επιβιώσουν για το καλό των εκπαιδευομένων.

Οι προκλήσεις επομένως με τις οποίες ήρθαν αντιμέτωποι οι εκπαιδευτές ενηλίκων ήταν πολλές, καθώς και οι ίδιοι όφειλαν να προσαρμοστούν αμέσως στα νέα δεδομένα, χωρίς κάποιου είδους προειδοποίησης, ενώ αρκετοί εξ αυτών δεν είχαν μπει ουδέποτε στο παρελθόν στη διαδικασία να εφαρμόσουν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ακόμα και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η σχολική ηγεσία ήταν ιδιαίτερος υποστηρικτική προς τους συναδέλφους, πολλά ζητήματα ανέκυπταν κατά την οργάνωση της ηλεκτρονικής μάθησης, κυρίως εξαιτίας της ελλιπούς ουσιαστικής θεσμικής υποστήριξης (Demeshkant et al., 2022). Υπήρξαν και κάποια θετικά στοιχεία όπως η συναισθηματική υποστήριξη μεταξύ συναδέλφων (Huber & Helm 2020), η αλληλεγγύη που αναπτύχθηκε μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Luik & Lepp 2021), η ανάπτυξη καλύτερης επικοινωνίας με τους διευθυντές των εκπαιδευτικών μονάδων (Brelsford et al. 2020) και η ευελιξία που απέκτησαν κατά τη χρήση των ψηφιακών εργαλείων (Bergdahl & Nouri 2021) ωστόσο

όμως τα αρνητικά στοιχεία υπερίσχυσαν αυτών. Στα πλαίσια της παρούσης διπλωματικής εργασίας, οι συνεντεύξεις οι οποίες θα μελετηθούν στο ερευνητικό κομμάτι έλαβαν χώρα για να εντοπιστούν οι προαναφερθείσες προκλήσεις και να ληφθούν υπόψη και μελλοντικά σε περίπτωση νέας εκτάκτου περιόδου τηλεεκπαίδευσης.

Ως κατακλείδα μπορεί να ειπωθεί ότι η πανδημία του Covid-19 δεν δημιούργησε ουσιαστικά πολλά νέα προβλήματα, αλλά ανέδειξε τα ήδη υπάρχοντα ζητήματα όπως είναι η εκπαίδευση που λαμβάνουν οι εκπαιδευτές ενηλίκων, η αξιολόγησή τους, η αδυναμία προσαρμογής τους σε έκτακτες καταστάσεις και η μειωμένη ευελιξία που έχουν κατά την διδασκαλία τους. Για το λόγο αυτό, ήδη έχουν ξεκινήσει πολλά πανεπιστημιακά ιδρύματα την αναπροσαρμογή των προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων που προσφέρουν και πλέον περιλαμβάνεται στη διδακτέα ύλη και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων.

2.5 Ετοιμότητα εκπαιδευτικών για διαδικτυακή εκπαίδευση

Η μειωμένη εξοικείωση των εκπαιδευτών ενηλίκων με τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται κατά την ηλεκτρονική μάθηση σε πολλές μελέτες κρίθηκε από τους εκπαιδευόμενους ως ένα σοβαρό ζήτημα το οποίο είχε αρνητικές επιπτώσεις κατά την μετάβαση στην ERT (Devitt et al, 2020), ενώ αυτή η έλλειψη δεξιοτήτων είχε εντοπιστεί και σε παλαιότερες μελέτες (Foulger et al., 2017). Οι εφαρμοζόμενες διδακτικές πρακτικές είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που επιδρούν είτε θετικά είτε αρνητικά στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Junsay Jr. & Madrigal, 2021). Σε εμπειρικές μελέτες των τελευταίων δύο χρόνων, πολλοί εκπαιδευόμενοι εντόπισαν ελλιπή εξοικείωση των εκπαιδευτών τους σχετικά με τα ΤΠΕ, ζήτημα το οποίο ήταν ιδιαιτέρως σοβαρό και αύξησε το άγχος και τις ανησυχίες τους κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Sofianidis et al., 2021). Τω όντι, τα Υπουργεία Παιδείας πολλών χωρών, όπως της Ελλάδος, άργησαν να προσφέρουν την απαραίτητη κατάρτιση προς τους εκπαιδευτικούς για την αποτελεσματική εφαρμογή της ERT, ενώ όταν αυτό έγινε, περιορίστηκε αποκλειστικά στα τεχνικά ζητήματα και όχι σε βαθύτερα ζητήματα που σχετίζονται με την διαδικτυακή παιδαγωγική (Tzimosopoulos et al, 2021). Επίσης, πληθώρα εκπαιδευτικών έκαναν χρήση πρακτικών που προσιδίαζαν στη δασκαλοκεντρική, συμβατική εκπαίδευση (π.χ. σύγχρονη διδασκαλία, φυλλάδια με θεωρία), γεγονός το οποίο

συνδέεται με την απουσία εξοικείωσή τους με έννοιες της διαδικτυακής παιδαγωγικής και της συνεργατικής μάθησης (Junsay Jr. & Madrigal, 2021).

Βάσει των παραπάνω, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα για βελτίωση του επιπέδου ετοιμότητας των εκπαιδευτικών σχετικά με την εφαρμογή της διαδικτυακής εκπαίδευσης, κάτι το οποίο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της συνεχιζόμενης κατάρτισής τους από την οποία θα αποκτήσουν τις απαιτούμενες δεξιότητες, προάγοντας έτσι τη δέσμευση των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία (Devitt et al, 2020). Ένας αποτελεσματικός τρόπος εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών είναι μέσω της δημιουργίας «μη δομημένης επαγγελματικής ανάπτυξης (π.χ. με διαδικτυακά φόρουμ)» (Zweig & Stafford, 2016) και με κοινωνικές δραστηριότητες μαθητοκεντρικού περιεχομένου. Επομένως, είναι αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί να εκπαιδεύονται σε εικονικές στρατηγικές που προωθούν την αλληλεπίδραση σε οποιαδήποτε κατάσταση (Trust & Zinn, 2020), στην εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής μάθησης διαμέσου χρήσης του διαδικτύου και σε στρατηγικές για την διαδικτυακή ανατροφοδότηση όπως είναι η ρούμπρικα αξιολόγησης (Arcuria et al, 2019).

2.7. Αναγκαιότητα και σκοπός της έρευνας

Η κατάρτιση και η εκπαίδευση των ενηλίκων όπως προέκυψε από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, είναι απαραίτητη καθώς οι ενήλικες πρέπει να μπορούν να ακολουθούν τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις στον σύγχρονο κόσμο. Έτσι, οι οργανισμοί οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την υλοποίηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων διερευνούν τις ανάγκες που υπάρχουν στην αγορά εργασίας, διερευνούν τις ανάγκες που έχουν οι προσερχόμενοι για μάθηση ενήλικες, φροντίζουν για την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και την εκπαίδευση των εκπαιδευτών πάνω σ' αυτό, γιατί μέσω αυτών των διεργασιών μπορεί να επιτευχθεί η επιτυχής διεξαγωγή τους (Βεργίδης & Πρόκου, 2000). Η αποτελεσματικότητα ωστόσο της εκπαίδευσης ενηλίκων βασίζεται ως επί τω πλείστω στον εκπαιδευτή ενηλίκων που συνεργάζεται με τον φορέα υλοποίησης του εκάστοτε προγράμματος. Ένας εκπαιδευτής ενηλίκων έχει έναν πολυδιάστατο ρόλο και για να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις που έχει αυτός, οφείλει να διαθέτει τις απαιτούμενες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες για αξιοποίηση των βασικών παιδαγωγικών αρχών και στοιχείων άλλων κοινωνικών επιστημών βάσει των αναγκών που έχουν οι εκπαιδευόμενοι (Κόκκος, 2005).

Στη βιβλιογραφία έχει βρεθεί ότι ο εκπαιδευτής κατά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση επιδρά θετικά στις επικοινωνιακές και διαδραστικές συμπεριφορές εμπλοκής των εκπαιδευομένων (Zhang et al., 2016), καθώς φέρει την ευθύνη για το σχεδιασμό και την οργάνωση του μαθήματος, την οργάνωση κοινωνικών δραστηριοτήτων, τη διευκόλυνση των συζητήσεων μεταξύ των εκπαιδευμένων, τη διευκόλυνση σχετικά με τεχνικά θέματα και τον σχεδιασμό των αξιολογήσεων (Hung & Chou, 2015). Όσον αφορά την αποτελεσματικότητά την περίπτωση της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, εκεί οι εκπαιδευόμενοι έχουν σημαντικά υψηλότερες προσδοκίες για τους ρόλους των εκπαιδευτικών, τόσο σε τεχνικό όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο σε σχέση με τις φυσιολογικές συνθήκες (Sason et al., 2022) γεγονός το οποίο αναδεικνύει ακόμα παραπάνω τον ρόλο των εκπαιδευτικών για την επιτυχή έκβασή της. Την παρούσα χρονική περίοδο ελάχιστες μελέτες έχουν διεξαχθεί σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων ένεκα της πανδημίας. Η έρευνα αυτή αποσκοπεί στο να αναδείξει τις δυσκολίες που ανακύπτουν από την επείγουσα τηλεκπαίδευση και μέσω της μελέτης αυτής μπορούν να αναδειχθούν τα προβλήματα που υπήρξαν για τους εκπαιδευτές ενηλίκων στον Ελλαδικό χώρο και στην πορεία να διορθωθούν. Επιπλέον, εγείρονται και ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων και την αναγκαιότητα αναπροσαρμογής των προγραμμάτων σπουδών της εκπαίδευσής τους έτσι ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν σε έκτακτες καταστάσεις.

Εν κατακλείδι, πρέπει να αναφερθούν τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία επιχειρούνται να απαντηθούν μέσω της παρούσης μελέτης.

1. Πως αξιολογείται η μετάβαση από την δια ζώσης εκπαίδευση στην εξ αποστάσεως;
2. Θεωρούν οι εκπαιδευτές ενηλίκων ότι ανταποκρίθηκαν στις προκλήσεις;
3. Ποιες είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποίησαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων για να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα;
4. Ποιες είναι οι νέες δεξιότητες που αναδείχθηκαν;
5. Πως νοηματοδότησαν τον επαγγελματικό τους ρόλο;
6. Αναζήτησαν βοήθεια κάπου και αν ναι, που;
7. Πώς κατάφεραν να διαχειριστούν την αλλαγή του πλαισίου διεξαγωγής του μαθήματος;

Κεφάλαιο 3

Ερευνητικό Μέρος

Στο παρόν μέρος της διπλωματικής εργασίας παρατίθεται το ερευνητικό κομμάτι της μελέτης και περιγράφονται η μεθοδολογία της έρευνας, οι κανόνες δεοντολογίας, καθώς και η ανάλυση και η επεξεργασία των δεδομένων.

3.1 Μεθοδολογία της έρευνας

Για τη μελέτη του εν λόγω θέματος και την απάντηση των παραπάνω ερωτημάτων, έγινε μια προσέγγιση ποιοτικού ερευνητικού σχεδιασμού. Η συλλογή των δεδομένων έλαβε χώρα μέσω συνεντεύξεων σε 8 εκπαιδευτές ενηλίκων οι οποίοι είναι καθηγητές σε ιδρύματα μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (IEK, κολλέγιο, ΕΠΑΣ, ΣΔΕ, κλπ). Το δείγμα το οποίο χρησιμοποιήθηκε ήταν ευκαιριακό δείγμα και επρόκειτο για άτομα τα οποία δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην εν λόγω έρευνα μέσω ανοικτής πρόσκλησης από την υποφαινόμενη σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα μεταξύ του Ιουνίου του 2021 και το Δεκεμβρίου του 2021 και όλες διεξήχθησαν διαμέσου βιντεοκλήσης, ενώ περιελάμβαναν ημιδομημένες ερωτήσεις και ανοιχτού τύπου και κυμάνθηκαν κατά μέσω όρο στη μισή ώρα. Στο χρόνο των συνεντεύξεων υπήρχε μια διακύμανση καθώς κάποιοι από τους συνεντευξιαζόμενους είχαν έντονη τη διάθεση να συζητήσουν περαιτέρω το θέμα, ενώ άλλοι ένιωσαν κάποια δυσφορία για να εμπλακούν σε μια εις βάθος συζήτηση γύρω από το θέμα. Μέσω των ερωτήσεων των συνεντεύξεων μπόρεσαν να γίνουν κατανοητές οι εμπειρίες των συμμετεχόντων. Η ημιδομημένη συνέντευξη που επιλέχθηκε, απαρτίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων και χρησιμοποιείται για την ανάδειξη σημαντικών ζητημάτων τα οποία πρέπει να καλυφθούν κατά τη διάρκειά της. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το εν λόγω είδος συνέντευξης επιλέχθηκε για την ευελιξία που παρουσιάζει ως προς τη σειρά παράθεσης των ερωτήσεων, ως προς την τροποποίηση του περιεχομένων που έχουν οι ερωτήσεις ανάλογα με τον συνεντευξιαζόμενο, ως προς την εμβάθυνση στα εγείροντα ζητήματα, ως

προς την προσθαφαίρεση θεμάτων ή ερωτήσεων ανάλογα με την πορεία της συνέντευξης και το κατά πόσο υπάρχει επικάλυψη από προηγούμενες ερωτήσεις και την διάθεση που έχει ο συνεντευξιζόμενος για ανάλυση ενός θέματος.

Όσον αφορά το προφίλ των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, επρόκειτο τόσο για άντρες όσο και για γυναίκες εκπαιδευτές ενηλίκων, με εύρος ηλικίας από 29-59 έτη. Οι πλειοψηφία ήταν έγγαμοι με μικρά παιδιά και όσον αφορά το μορφωτικό τους επίπεδο, όλοι ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, κανένα εκ των οποίων δεν έχει συνάφεια με την εκπαίδευση ενηλίκων. Οι πλειοψηφία των συνεντευξιζομένων για να πιστοποιηθούν ως εκπαιδευτές ενηλίκων είχαν παρακολουθήσει κάποια σεμινάρια και είχαν λάβει την πιστοποίηση του ΕΟΠΠΕΠ, ενώ ορισμένοι ανέφεραν ότι δεν ήταν απαραίτητος κάποιος τίτλος σπουδών πάνω στη δια βίου μάθηση ούτως ώστε να εργοδοτηθούν στον φορέα στον οποίο δραστηριοποιούνται. Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτές δεν έχουν ως κύρια εργασία τους την εκπαίδευση ενηλίκων, αλλά δραστηριοποιούνται σ' αυτήν έχοντάς την ως δεύτερη ενασχόληση.

Είναι ιδιαιτέρως σημαντικό να τονιστεί ότι οι εκπαιδευτές ενηλίκων οι οποίοι επιλέχθηκαν δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία στην εξ αποστάσεως διδασκαλία και ο λόγος ήταν διότι οι εκπαιδευτές ενηλίκων οι οποίοι είχαν εφαρμόσει και στο παρελθόν τηλεκπαίδευση, θεωρούμε ότι δεν βίωσαν τόσο σημαντικές δυσκολίες. Όσον αφορά τα αντικείμενα διδασκαλίας, επιλέχθηκαν τόσο άτομα τα οποία δίδασκαν θεωρητικά μαθήματα, όσο και άτομα τα οποία δίδασκαν εργαστηριακά μαθήματα, έτσι ώστε να ερευνηθούν οι διαφορετικές τεχνικές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε περίπτωση.

3.1.1. Κανόνες δεοντολογίας

Η καταγραφή των συνεντεύξεων έγινε σε απόλυτη συμμόρφωση με τον κανονισμό GDPR2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Επιπλέον, άπαντες οι συμμετέχοντες στην έρευνα υπέγραψαν μία φόρμα συγκατάθεσης (βλ. Παράρτημα) στην οποία, αφού ενημερώνονται αναλυτικά για την έρευνα και τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί, δίνουν ρητώς τη συναίνεσή τους για τη χρήση των απαντήσεών τους στις συνεντεύξεις για τους σκοπούς της παρούσης μελέτης. Για την διασφάλιση της ανωνυμίας, τα ονόματα τα οποία χρησιμοποιούνται είναι

ψευδώνυμα τα οποία επιλέχθηκαν με τυχαίο τρόπο. Επιπροσθέτως, τα προσωπικά στοιχεία πρόκειται να παραμείνουν ανώνυμα και μετά τη δημοσιοποίηση της έρευνας και γενικά κατά την αξιοποίηση των ευρημάτων της μελέτης. Καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας, οι συμμετέχοντες αντιμετωπίστηκαν από την υποφαινομένη με σεβασμό και τους έγινε επεξήγηση όλων των παραμέτρων και όλων των ενδεχομένων που αναδύονται από αυτήν (Traianou, 2014). Η βιντεοκλήση η οποία έλαβε χώρα για την διεξαγωγή των συνεντεύξεων έγινε σε κλειστό προσωπικό χώρο της υποφαινομένης στον οποίο δεν υπήρχαν άλλοι παρευρισκόμενοι, ενώ δεν έλαβε χώρα κάποιου είδους βιντεοσκοπήση. Εν γένει, ακολουθήθηκαν οι κανόνες δεοντολογίας έρευνας κατά APA όπως ότι κατά την ενημέρωσή τους σχετικά με την έρευνα, οι συνεντευξιζόμενοι έμαθαν τον σκοπό της, την αναμενόμενη διάρκεια και τις διαδικασίες, ενημερώθηκαν για το δικαίωμά τους να αρνηθούν να συμμετάσχουν και να αποσυρθούν από την έρευνα μόλις ξεκινήσει η συμμετοχή, έλαβαν γνώση των πιθανών ερευνητικών οφελών, των ορίων εμπιστευτικότητας και με ποιον μπορούν να επικοινωνήσουν για ερωτήσεις σχετικά με την έρευνα και τα δικαιώματά τους. (Campbell et al., 2009).

3.1.2 Επεξεργασία των δεδομένων

Οι μέθοδοι με τις οποίες αναλύονται τα δεδομένα στην ποιοτική έρευνα δεν περιλαμβάνουν στατιστική ανάλυση, μέσο το οποίο χρησιμοποιείται στην περίπτωση της ποσοτικής έρευνας. Σε πρώτο επίπεδο, καταγράφηκαν με αναλυτικό τρόπο των δεδομένων των συνεντεύξεων και έπειτα κωδικοποιήθηκαν σύμφωνα με τις ερευνητικές περιοχές που είχαν οριστεί κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της μελέτης αυτής και των καινούριων θεματικών ενοτήτων οι οποίες ανέκυψαν. Στο πρώτο στάδιο έγινε καταγραφή των δεδομένων που ελήφθησαν από τις συνεντεύξεις με πάσα λεπτομέρεια αποσκοπώντας στην εις βάθος κατανόηση των κοινών συνισταμένων που ενέχουν και του περιεχομένου τους. Σύμφωνα με τις προκύπτουσες θεματικές ενότητες, επακολούθησε η άτυπη κωδικοποίηση για τα δεδομένα και τα αποτελέσματα που προέκυψαν εξ αυτών κατανεμήθηκαν στην κατάλληλη ερευνητική περιοχή (Baptiste, 2001) για να λάβει χώρα η αξιολόγησή τους και να προκύψουν ασφαλή συμπεράσματα τα οποία μπορούν να συγκριθούν στην πορεία με τα βιβλιογραφικά ευρήματα.

3.2 Ανάλυση δεδομένων

Τα δεδομένα της παρούσης διπλωματικής δεν αναλύθηκαν τηρώντας μία συγκεκριμένη ιεραρχία, αλλά έλαβαν χώρα διαδοχικές και επαναλαμβανόμενες ακροάσεις των συνεντεύξεων. Επιπλέον, τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα αναγνώστηκαν πολλάκις ούτως ώστε να γίνει αντιληπτή η γενική αίσθηση που δίνεται από κάθε κείμενο, καθώς και τα υπάρχοντα λεκτικά σχήματα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από κάθε συνεντευξιαζόμενο. Μετά από την παραπάνω διαδικασία, έγινε διαχωρισμός των ευρημάτων σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες των οποίων οι τίτλοι προέκυψαν από τις λέξεις κλειδιά που εντοπίστηκαν (Bartiste, 2001). Στην πορεία, κάθε θεματική ενότητα ερμηνεύτηκε διαμέσου της μεθόδου της αλληλοδιάδοξης ερμηνείας και με τον τρόπο αυτό καταγράφηκε για τις υπάρχουσες ενότητες το περιεχόμενό τους και τα εγυρόμενα θέματα, ούτως ώστε να επιτευχθεί η σύνδεση μερών των συνεντεύξεων με εντοπιζόμενες έννοιες και ιδέες στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για την ERT στην εκπαίδευση ενηλίκων (Castleberry & Nolen, 2018). Τέλος, έλαβε χώρα αξιολόγηση των ευρημάτων και έγιναν προτάσεις για περαιτέρω αξιοποίησή τους.

Η κωδικοποίηση των δεδομένων που προέκυψε από την ανάλυση των συνεντεύξεων έδωσε τον παρακάτω πίνακα:

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ	ΥΠΟΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
Θεματική ενότητα 1: Γενική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς της μετάβασης στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση.	α. Επίπεδο αυτοϊκανοποίησης των εκπαιδευτικών β. Προσαρμογή του υλικού για την επείγουσα τηλεκπαίδευση	α. «νομίζω ότι λόγω έλλειψης εμπειρίας που δεν είχαμε όλοι στην τηλεκπαίδευση νομίζω τα πήγαμε αρκετά καλά για αρχή.» β. «... προσπάθησα να δημιουργήσω εγώ η ίδια κάποιες ασκήσεις και τις τροποποιούσα κάθε φορά έτσι ώστε να είναι ενδιαφέρουσες για τους ενήλικες»

	γ. Αξιολόγηση της μετάβασης στην επείγουσα τηλεκπαίδευση	γ. «Οπότε όλοι στην ουσία λιγάκι αυτοσχεδιάσαμε»
Θεματική ενότητα 2: Προβλήματα που προέκυψαν κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση για τους εκπαιδευτές ενηλίκων	α. Υλικοτεχνικά προβλήματα των καθηγητών και η οικονομική τους διάσταση β. Ελλιπής κατάρτιση εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών γ. Προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με το υπόβαθρο των εκπαιδευόμενων	α. «Έτυχε δηλαδή να χάσω και μία ολόκληρη παρουσίαση, να μην μπορώ να την ξαναβρώ....» α. «Πάρα πολλοί συνάδελφοί μου είχανε θέμα με τον υπολογιστή τους, δεν είχανε τον κατάλληλο υπολογιστή... Οπότε σε μία νύχτα κληθήκαμε να έχουμε όλα αυτά χωρίς όμως να μας τα παρέχει το κράτος. Δεν μας βοήθησε σε τίποτα, έτσι, ούτε καν με ένα κουπόνι, ούτε τίποτα, τίποτα, τίποτα.» β. «Σε αυτή τη φάση δεν την είχε κανένας (την κατάρτιση).» β. «Μα δεν υπάρχει καμία υποχρεωτική εκπαίδευση των εκπαιδευτών.... Είναι στην θέληση του κάθε εκπαιδευτή... αν το αφήσουμε ελεύθερο, κανείς δεν θα το κάνει. Όχι γιατί δεν θέλει κάποιος να εξελιχθεί, γιατί δεν υπάρχει ο χρόνος» γ. «Να του λες του άλλου «κατέβασε το

	δ. Έλλειψη σταθερού ωραρίου και πλαισίου εργασίας	<i>application» κι εκείνος πάταγε την οθόνη του υπολογιστή.»</i> δ.«Εννοείται ότι δεν κοιμόμουννα μέχρι τα ξημερώματα.» δ.«... ο μικρός ο οποίος δεν είχε μάθει να βλέπει τη μαμά να είναι όλη την ημέρα σε έναν υπολογιστή, άρχισε και αυτός να θέλει να ασχολείται με τον υπολογιστή και αυτό είναι πολύ μεγάλο πρόβλημα..... φτάσαμε σε σημείο <i>burnout</i>.»
Θεματική ενότητα 3: Πρωτοβουλίες/ παρεμβάσεις για τη διαχείριση της επείγουσας τηλεκπαίδευσης	α. Προσαρμογή της μεθόδου διδασκαλίας	α. «Ομαδοσυνεργατική μέθοδο χρησιμοποίησα, χωρίζοντας τους εκπαιδευτές σε μικρές ομάδες, μέσω του <i>webex</i> σε <i>rooms</i>» α. «... Εγώ, επειδή είναι εργαστηριακό μάθημα, αναλώθηκα αρκετά με

	β. Άτυπα δίκτυα υποστήριξης γ. Συστημική υποστήριξη	την ανάλυση παραδειγμάτων....» β. «... Μας έσωσε το facebook. Φτιάχτηκε μια εξαιρετική ομάδα που λεγόταν «εξ αποστάσεως εκπαίδευση» και ήταν μέσα άνθρωποι οι οποίοι είχαν γνώσεις υπολογιστών και υπομονή όμως.» γ. «κατόπιν εορτής όμως, δηλαδή μετά από ένα χρόνο που δουλεύαμε με το εξ αποστάσεως, ήρθε και το σεμινάριο από το Υπουργείο» γ. «Το υπουργείο έστειλε κάποια στιγμή κάποια pdf αρχεία, με άπειρες πληροφορίες που προφανώς αν ο άλλος δεν ξέρει να δουλεύει με πλατφόρμες, δεν μπορεί να τις καταλάβει.» γ. «Ο διευθυντής είναι πολύ συνεργάσιμος, οπότε θα πω.... είμαστε ευχαριστημένοι και μπορούσαμε να το πάμε ομαλά»
Θεματική ενότητα 4: Θετικά στοιχεία της επείγουσας τηλεκπαίδευσης	α. Εφευρετικότητα στη δουλειά	α. «...συνήθως τους δίναμε ιδέες από υλικά που μπορούσαν να βρουν εύκολα, αφού ήταν και τα μαγαζιά κλειστά- δηλαδή

	β. Απόκτηση νέων δεξιοτήτων και ειδικότερα σχετικά με τα ΤΠΕ γ. Απόκτηση οικειότητας με τους εκπαιδευόμενους	υλικά από τη φύση, από μέσα από το σπίτι τους» β. «Κυρίως οι δεξιότητες που απέκτησα ήταν σχετικά με τα ΤΠΕ. Είχα κάποιες γνώσεις φυσικά επειδή και παράλληλα ήμουνα και φοιτητής, οπότε τις εξέλιξα λίγο παραπάνω.» γ. «όλοι προσαρμοστήκαμε κάποια στιγμή και νομίζω ότι κάναμε και λίγο υπομονή όλοι σε αυτά τα θέματα γιατί καταλαβαίναμε ο ένας τον άλλον ότι υπάρχουν τέτοια... Όλοι έχουμε οικογένειες, όλοι έχουμε παιδιά και οι συνθήκες ήταν ιδιαίτερες.»

Θεματική Ενότητα 1: Γενική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς της μετάβασης στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση

α. Επίπεδο αυτοϊκανοποίησης των εκπαιδευτικών

Το σύνολο των συνεντευξιαζομένων ήταν ικανοποιημένο από την επίδοσή τους, δεδομένων των συνθηκών. Ωστόσο, οι περισσότεροι τόνισαν ότι ήταν κάτι το πρωτόγνωρο και για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν βασίστηκαν στις ίδιες δυνάμεις και στην εμπειρία τους. Ο Σ5 αναφέρει:

«Η εκπαίδευση που έλαβα εγώ μέσω του μεταπτυχιακού δεν είχε κάτι πάνω στην τηλεκπαίδευση, κάποια ενότητα ή οτιδήποτε. Οπότε όλοι στην ουσία λιγάκι αυτοσχεδιάσαμε, εγώ τουλάχιστον αυτοσχεδίασα.... Τώρα σίγουρα χρησιμοποίησα κάποιες μεθόδους, κάποιες τεχνικές, όσο μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην τηλεκπαίδευση αλλά επαρκώς έτσι... να γίνεται το μάθημα ακριβώς όπως γίνεται δια ζώσης, όχι».

Για την Σ6, η μετάβαση ήταν ακόμα πιο δύσκολη σύμφωνα με τα δικά της λόγια:

«Επειδή εγώ έκανα εργαστηριακά μαθήματα, ήμουν υπεύθυνη εργαστηρίων, ζοριστήκαμε πάρα πολύ να προσαρμόσουμε την διδασκαλία μας στο εξ αποστάσεως. Ήταν πολύ δύσκολο να διδαχτούνε τα εργαστήρια και σίγουρα δεν ήταν ακριβώς όπως θα θέλαμε προσπαθήσαμε πάρα πολύ και εμείς και τα παιδιά. Ευτυχώς που είναι ενήλικες δηλαδή και πολλοί συμμετέχουν σε όλο αυτό. Αλλά σίγουρα δεν ήταν το ίδιο με το δια ζώσης.»

Στην περίπτωση της Σ7, η προηγούμενη εμπειρία που είχε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τη βοήθησε στο να χρησιμοποιήσει υλικό κατά την περίοδο της τηλεκπαίδευσης, το οποίο χρησιμοποιούσε και παλαιότερα:

«Για να είμαι απόλυτα ειλικρινής δεν μπορώ να πω ότι η τηλεκπαίδευση ήταν κάτι το οποίο δεν μου άρεσε καθόλου, γιατί είμαι μαθημένη από την τριτοβάθμια που έπρεπε τα μαθήματά μας να είναι πάντα όλα φορμαρισμένα και να υπάρχει μία πάρα πολύ καλή προετοιμασία... να υπάρχει το Powerpoint, το PowerPoint πάντα το δίνουμε στα παιδιά.... γιατί έπρεπε μέσα από αυτό να κρατήσουνε τις απαραίτητες σημειώσεις για τις εξετάσεις τους, δίνουμε τα δικά μας συγγράμματα. Οπότε όλο αυτό υπήρχε.... Υπήρχε η προετοιμασία και υπήρχε το υλικό όλο, οπότε δεν με ξάφνιασε και δεν ήταν κάτι το οποίο με στεναχώρησε ιδιαίτερα. Μπορώ να πω ότι για προσωπικούς λόγους μου άρεσε και ήταν πάρα πολύ ωραία.»

β. Προσαρμογή του υλικού για την επείγουσα τηλεκπαίδευση

Όσον αφορά τον τρόπο διδασκαλίας, ο Σ3 χάρη στην εκπαίδευση που έλαβε από τον φορέα στον οποίο εργάζεται, κατάφερε να προσαρμόσει τη διδασκαλία του.

«Ήταν εντελώς διαφορετικό το μάθημα διότι αλλιώς είναι να είσαι μπροστά να μαγειρεύεις εσύ ο ίδιος να δοκιμάζεις, να μυρίζεις, όλα αυτά τα όμορφα που κάναμε και τα νόστιμα, και αλλιώς είναι να τα βλέπεις από μακριά και να μην μπορείς να τα να τα γευτείς. Το καλό ήταν βέβαια ότι είχα πολλούς μαθητές, οι οποίοι από το σπίτι παρακολουθούσαν το μάθημα, κάθονταν στην κουζίνα τους ξέρανε από πριν τι μάθημα θα κάνουμε, σε ποιο κεφάλαιο ήμασταν και έκανε προμηθευτεί τα υλικά και μαγειρεύαν μαζί, δηλαδή ό,τι έκανα εγώ έκαναν κι αυτοί και αυτό τους βοήθησε πάρα πολύ.....οι συνταγές που κάναμε ήταν προσαρμοσμένες στο να μπορούν να ανταποκριθούν όλα τα παιδιά. Δηλαδή οι συνταγές που κάναμε δεν ήταν κάτι εξεζητημένα. Ήταν απλές.... Βέβαια ήτανε του Υπουργείου Παιδείας οι συνταγές, ό,τι κάναμε, απλά προσπαθούσαμε να μην βάζουμε τόσο πολύ εξεζητημένες συνταγές ώστε να μην μπορούν τα παιδιά να τα βρουνε όλα αυτά. Αυτά που κάναμε ήτανε συνταγές για τις οποίες μπορούσες και σε ένα μανάβικο ας πούμε ή στο σουπερμάρκετ της γειτονιάς σου να τα προμηθευτείς όλα αυτά. Αυτό ήταν ένα ωραίο.... Ένα ωραίο..... Μια ωραία, θα έλεγα, εκπαίδευση, γιατί πολλά παιδιά πηγαίνανε, ψάχνανε, έβλεπαν τις τιμές μπήκαν δηλαδή άμεσα στο κόλπο, στο να ψαχτούνε και να μάθουνε τις τιμές, να πάνε σε δύο-τρία μαγαζιά διαφορετικά και να πάρουν στην καλύτερη τιμή το καλύτερο προϊόν. Όχι ήτανε πάρα πολύ καλά.»

Αντίστοιχες αλλαγές αναγκάστηκε να κάνει η Σ7 για τα εργαστηριακά της μαθήματα στα οποία χρειαζόταν ένα άτομο για μοντέλο καθώς η ειδικότητά της είναι αισθητικός:

«Δεν είχα κάποιο πρόπλασμα για να δείχνω. Χρειάζομαι λοιπόν ένα μοντέλο για να δείχνω επάνω του, για να κάνω την επίδειξη. Οπότε χρειαζόταν να πάρω ή τη μητέρα μου ή την κόρη μου.....»

Η Σ1 καθότι διδάσκει θεωρητικό μάθημα, είδε την επείγουσα τηλεκπαίδευση ως ευκαιρία να εμπλουτίσει περαιτέρω το μάθημά της:

«Προσπάθησα να το βελτιώσω χρησιμοποιώντας προγράμματα, όπως είναι τεχνικές μεθόδους, εκπαιδευτικές τεχνικές όπως είναι οι παρουσιάσεις, χρησιμοποίησα δηλαδή τα της Τεχνολογίας των Πληροφοριών και Επικοινωνίας προκειμένου να κάνω λίγο πιο ελκυστικό το μάθημα το εξ αποστάσεως. Δηλαδή χρησιμοποίησα κάποια βίντεο, χρησιμοποίησα πολλές φωτογραφίες, χρησιμοποίησα εικόνα, ήχο, προκειμένου να καλύψουν τα κενά που προκάλεσε η εξ αποστάσεως εκπαίδευση.»

Σε ίδιο πνεύμα κινήθηκαν και οι εντυπώσεις της Σ8, η οποία επισημαίνει τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά στοιχεία που προέκυψαν από την τηλεκπαίδευση:

«Στα θετικά είναι ότι βγήκα από την παραδοσιακή τάξη, οπότε όταν είσαι σε μια ψηφιακή τάξη και έχεις και μια εξοικείωση με υπολογιστές και με προγράμματα, μπορείς να φέρεις κάτι διαφορετικό. Κάτι που δεν μπορούσα να το φέρω στην τάξη. Δηλαδή κάποια τεστ που μπορούν να γίνουν OnLine ή κάποια βίντεο που μπορούν να δουν τα παιδιά, ή ορολογία. Γιατί είμαι σε ΕΠΑΛ και η ορολογία έχει μεγάλη σημασία. Από την άλλη, βασικότατο αρνητικό που χάθηκε η επαφή με τους μαθητές. Υπήρχε μία οθόνη κενή, κλειστή από όλους, κλειστά μικρόφωνα, κλειστές κάμερες. Ε αυτό ήταν δύσκολο. Δεν ήξερες αν ο άλλος σε ακούει ή αν απλά είναι ένα κινητό συνδεδεμένο κάπου..... Άλλαξε πολύ το περιεχόμενο των μαθημάτων πάρα πολλά μαθήματα δεν μπόρεσαν να γίνουν. Μέσω webex. Εννοώ κομμάτια μαθημάτων, έτσι; Δεν γινόταν να γίνει αυτό με έναν άνθρωπο ο οποίος μιλάει σε μία κάμερα. Όσον αφορά το δικό μου μάθημα, άλλαξε πάρα πολύ ο τρόπος επικοινωνίας του μαθήματος. Γενικά τα γλωσσικά μαθήματα είναι διάδραση. Δεν υπήρχε η διάδραση. Δύσκολα, δηλαδή εάν έχεις ένα άτομο να μιλάει, ένα δεύτερο να άνοιγε το μικρόφωνο ήταν χαστικό αυτό που γινότανε. Άλλαξα όλο το μάθημα και μάθαμε και εμείς να κάνουμε πολύ μάθημα «από έδρα», δηλαδή από απόσταση. Εγώ συνεχώς να ρητορεύω, θεωρώντας ότι το ακροατήριο, καταλαβαίνει για κάποιο περίεργο λόγο όλα αυτά που λέμε. Αυτό ήταν μια δυσκολία επίσης που έπρεπε να δούμε εμείς. Δηλαδή ότι εμείς μιλάμε και απέναντι έχουμε κλειστά μικρόφωνα, κλειστές κάμερες, σημαίνει ότι 25 άτομα μας ακούνε; Ή καταλαβαίνουνε αυτά που λέμε;»

Η Σ6 επίσης επισημαίνει ότι η απουσία αλληλεπίδρασης ήταν ένα στοιχείο που ήταν διαφορετικό στα μαθήματα εξ αποστάσεως. Το μάθημά της είναι εργαστηριακό, οπότε στην περίπτωση αυτή η διαδραστικότητα είναι αναγκαία και δεν μπορούσε να επιτευχθεί σε αρκετά υψηλό βαθμό:

«Για το εξ αποστάσεως είμαστε ευχαριστημένοι μέχρι εκεί πέρα που τουλάχιστον γινόταν η συμμετοχή και αυτά που μπορούσαν να πάρουν τα παιδιά. Αλλά σίγουρα όλα αυτά τα

εργαστήρια έχουνε θέμα και το να είσαι από κοντά, να έχεις την κοινωνικοποίηση, να έχεις αλληλεπίδραση. Όχι ο καθένας μόνος του. Οπότε και μόνο αυτό της ομαδικότητας... νομίζω ότι δεν μπορούσαμε να το κάνουμε με το εξ αποστάσεως.»

Συνοψίζοντας, τα ευρήματα αναδεικνύουν τα προβλήματα διάδρασης που υπάρχουν με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τα οποία κάποιοι καθηγητές τα αντιμετώπισαν με επιτυχία, ενώ άλλοι αντιμετώπισαν περισσότερες δυσκολίες.

γ. Αξιολόγηση της μετάβασης στην επείγουσα τηλεεκπαίδευση

Η μετάβαση στην επείγουσα τηλεεκπαίδευση αξιολογήθηκε ως βίαιη από το σύνολο των εκπαιδευτών και ιδιαιτέρως δύσκολη αναδείχθηκε για αυτούς οι οποίοι παρέδιδαν εργαστηριακά μαθήματα. Ο Σ5 λέει για το εν λόγω ζήτημα:

«Βασικά η αλήθεια είναι ότι ήταν μία περίεργη κατάσταση γιατί όλη η μετάβαση έγινε θα το έλεγα βίαια. Από τη μία στιγμή στην άλλη, εκεί που κάναμε μαθήματα δια ζώσης διακόπηκαν τα μαθήματα και μετά από ένα μήνα μας είπαν ότι αν θέλουμε να τα ολοκληρώσουμε, τουλάχιστον στα κέντρα δια βίου μάθησης που εργαζόμουν εγώ, μας είπαν μετά από ένα μήνα αν θέλουμε να τα ολοκληρώσουμε εξ αποστάσεως. Άλλαξαν όλα. Ότι εργαστηριακό μάθημα ήτανε..... Χρειάζεται το εργαστηριακό μάθημα μία ειδική διαχείριση για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση των εκπαιδευομένων, χρειάζεται αμεσότητα χρειάζεται ενεργή συμμετοχή, οπότε η αλήθεια ήταν ότι υπήρχε κάποια δυσκολία. Τουλάχιστον στην αρχή.»

Θεματική ενότητα 2. Προβλήματα που προέκυψαν κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση

α. Υλικοτεχνικά προβλήματα των καθηγητών και η οικονομική τους διάσταση

Το κοινό σημείο που εντοπίστηκε από το σύνολο των εκπαιδευτών ενηλίκων είναι τα προβλήματα στη σύνδεση με το διαδίκτυο ή με τις πλατφόρμες. Το τεχνικό αυτό πρόβλημα το οποίο δεν σχετίζεται με τις δεξιότητες των εκπαιδευτικών αλλά αποτελούσε ένα

φαινόμενο το οποίο ελάμβανε χώρα σε μεγάλο βαθμό, αποσυντόνιζε τους εκπαιδευτικούς, προκαλούσε αύξηση του άγχους τους και το αίσθημα ότι δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν επαρκώς στα καθήκοντά τους.

Χαρακτηριστική είναι η αποτύπωση της Σ1 του εν λόγω ζητήματος:

«...συχνά αντιμετώπισα αυτά τα προβλήματα τα οποία καθαρά οφείλονταν στο ίντερνετ και την υπερφόρτωση. Έτυχε δηλαδή να χάσω και μία ολόκληρη παρουσίαση, να μην μπορώ να την ξαναβρώ, να μην μπορώ να μπω, να καθυστερώ τους εκπαιδευόμενους, μία φορά κάναμε μάθημα χωρίς να έχω ανοιχτή την κάμερα, δεν δούλευε η κάμερα, είναι αυτά τα τεχνικά προβλήματα...»

Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση είχε επίσης σε πολλές περιπτώσεις οικονομικές επιπτώσεις στους εκπαιδευτές. Η αναγκαιότητα για χρήση τεχνολογικών μέσων από άπαντες ανάγκασε πολλές οικογένειες να προβούν στην αγορά νέων υπολογιστών, τάμπλετ, κλπ ούτως ώστε να μπορεί να έρθει εις πέρας η περίοδος αυτή, γεγονός το οποίο είχε αρνητική επίδραση στον οικογενειακό υπολογισμό. Πολλές φορές ακόμα και οι χωρικές διευθετήσεις που ήταν απαραίτητες δημιούργησαν οικονομικά ζητήματα: Σ1 *«Αναγκαστήκαμε κάναμε μέσα στο σπίτι με γυψοσανίδες και τρίτο δωμάτιο. Είχαμε σοβαρό θέμα»*, Σ8 *«Χρειάστηκε να αγοράσουμε tablet για τα παιδιά»*,

β. Ελλιπής κατάρτιση εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών

Για την αποτελεσματικότητα της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι απαραίτητη η ύπαρξη κάποιων δεξιοτήτων τόσο από πλευράς εκπαιδευτικών όσο και από πλευράς εκπαιδευομένων. Κατά την πρώτη περίοδο της εφαρμογής της, αναδείχθηκαν ζητήματα που ανέδειξαν την έλλειψη ετοιμότητας και την απουσία φορέων που θα μπορούσαν να αμβλύνουν τα εν λόγω ζητήματα. Η Σ8 αναδεικνύει πολύ χαρακτηριστικά τα ζητήματα αυτά καθώς ως υποδιευθύντρια του εσπερινού λυκείου στο οποίο εργάζεται, όφειλε να συντονίσει καθηγητές και μαθητές ούτως ώστε να έρθουν εις πέρας επιτυχώς τα μαθήματα:

«...Υπάρχουν συνάδελφοί μου που δεν ξέρουν αγγλικά, δεν ξέρουν καν το λατινικό αλφάβητο. Του έλεγες του άλλου «πάτα notation». Δεν ξέρει τη λέξη, που να τη βρει; Του έλεγες του άλλου «πάτα share»... ποιο είναι το share; Έπρεπε να του λες το πράσινο κουμπάκι κάτω δεξιά που έχει ένα βελάκι, πάτα αυτό. Και έγραφε ο άλλος στο χαρτί θα πατάω το πράσινο

βελάκι. Υπήρχε κόσμος που δεν ήξερε να συνδεθεί στο webex αρχικά. Δηλαδή ήρθε μία οδηγία στα σχολεία -την οποία την έστειλα στους συναδέλφους γιατί διακινώ την αλληλογραφία- η οποία έλεγε «από Δευτέρα όλοι στο webex». Πού να τους τα μάθω όλα αυτά για το webex; Ξέρετε ότι υπάρχουν εκπαιδευτικοί αυτή τη στιγμή που δεν ξέρουν να κάνουν download; Είχα εκπαιδευτικούς χωρίς email. Χωρίς email. Δηλαδή έπρεπε να φτιάξω mail σε εκπαιδευτικούς και μετά να κατεβάζω.... Να του λες του άλλου «κατέβασε το application» κι εκείνος πάταγε την οθόνη του υπολογιστή. Ο άντρας μου μου λέει δεν μπορεί να τα ζεις αυτά τα πράγματα. Δεν καταλάβαινε τι σημαίνει πάω με το ποντίκι και πατάω το κουτάκι. Το έκανε με το δάχτυλο, σαν να ήταν με το κινητό. Δηλαδή όταν ξεκινάς από αυτό το κομμάτι.... Προφανώς κυριολεκτικά τρέξαμε.... και εγώ λέω «Πάλι καλά». Το λέω με ειλικρίνεια αυτό, υπήρχε κόσμος που δεν είχε email και αυτή τη στιγμή ξέρει να πατάει κουμπιά στην οθόνη.»

Στους περισσότερους εκπαιδευτικούς φορείς στους οποίους παρέχεται εκπαίδευση ενηλίκων κατά τις τελευταίες δεκαετίες εργοδοτούνται αποκλειστικά άτομα τα οποία έχουν πιστοποιημένη εκπαίδευση. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην περίπτωση των εσπερινών λυκείων, γεγονός το οποίο ενίοτε δημιουργεί προβλήματα, καθώς οι εκπαιδευτές δεν έχουν ούτε την απαραίτητη κατάρτιση ούτε τις απαραίτητες δεξιότητες για να εργάζονται σε ένα τέτοιο μαθησιακό περιβάλλον και αυτά τα προβλήματα οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο κατά την περίοδο της επείγουσας τηλεκπαίδευσης. Οι εν λόγω εκπαιδευτές, πολλές φορές χρησιμοποιούν ίδιες τεχνικές και ίδιο υλικό με αυτό που χρησιμοποιείται στους μαθητές και ένα τέτοιο ζήτημα αναδείχθηκε από τη Σ8:

«Τη συνάδελφο.... την πήραν αναπληρώτρια και την φέραν σ' εμάς. Εμπειρία μηδέν από ενήλικες, εκπαίδευση μηδέν από ενήλικες, θεώρησε ότι αφού εγώ έχω κάνει 10 εβδομάδες μάθημα, μπορώ να τους στείλω στα email τους 7 τεστ... Ενήλικες τώρα, 7 τεστ!! Δηλαδή αυτό και μόνο να το πεις σε ΕΝΗΛΙΚΕΣ, όχι σε παιδιά... 7 τεστ με άπειρες ασκήσεις, εργαστηριακές και θεωρητικές, με deadline στις επόμενες 10 μέρες, ότι αυτό θα μετρήσει στο βαθμό του πτυχίου.... Ε δεν θέλετε να ξέρετε τι ζήσαμε εκείνη τη μέρα.... Ξαφνικά αρχίζει να χτυπάει το κινητό, τι σταθερό και το messenger ακατάπαυστα από μαθητές, του στυλ ότι «μαζέψτε την». Καταλαβαίνετε ότι ήταν πολύ δύσκολο περιστατικό. Μας πήρε πολλές μέρες με τον διευθυντή, η συνάδελφος δεν υποχωρούσε με τίποτα. Δεν εννοούσε να καταλάβει τι σημαίνει τηλεκπαίδευση ενηλίκων...»

Η ελλιπής κατάρτιση των εκπαιδευτικών αναδεικνύεται και από τα λεγόμενα του Σ3, ωστόσο όμως ο ίδιος αναφέρει ότι ο ιδιωτικός φορέας στον οποίο εργάζεται μερίμνησε να εκπαιδεύσει καταλλήλως τους εκπαιδευτές ούτως ώστε να μπορούν να φέρουν επιτυχώς εις πέρας τα διαδικτυακά μαθήματα στην περίπτωση κατά την οποία μετέβαινε η σχολή σε επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση:

«Πριν ξεκινήσω να σου πω την αλήθεια δεν είχα την κατάρτιση. Κάνοντας όμως τα σεμινάρια που παρακολούθησα και σε συνομιλίες με καθηγητές που είχανε ήδη ξεκινήσει, οι οποίοι είχανε κάνει όλο αυτό, με βοήθησε πάρα πολύ. Οπότε απόκτησα κι εγώ την κατάρτιση αυτή να συνεχίσω να διδάσκω μέσα από κει.....Η αλήθεια είναι ότι ο φορέας που εργάζομαι έχει ευρωπαϊκά πρότυπα τα οποία... Ήρθαν και από το εξωτερικό πάρα πολλοί και μας βοήθησαν από άλλες σχολές, από το εξωτερικό, μας μιλήσανε, μας εκπαιδύσανε και μπορέσαμε και δημιουργήσαμε ένα πάρα πολύ καλό περιβάλλον εκπαίδευσης και μπορέσαμε και ανταποκριθήκαμε σε όλο αυτό.»

Η διαφορά μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου τομέα όσον αφορά τη μέριμνα για την χρήση ΤΠΕ αναδεικνύεται και στην περίπτωση της Σ2:

«Από κάποιο δημόσιο φορέα δε λάβαμε εκπαίδευση, αλλά επειδή είμαι στον ξενόγλωσσο τομέα, οι εκδοτικοί οίκοι συχνά κάνουν κάποια ενημερωτικά σεμινάρια και ένα από αυτά ήτανε και για τη χρήση του υπολογιστή και του διαδικτύου γενικά πάνω στην εκπαίδευση ενηλίκων.»

γ. Προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των εκπαιδευόμενων

Σχετικά με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των εκπαιδευομένων, η Σ6 αναφέρει:

«Στο εσπερινό λύκειο πάνε παιδιά που εργάζονται, που έχουν οικονομικές δυσκολίες... Δεν μπορούσαν λοιπόν να έχουνε όλα τα προσόντα. Κάποια παιδιά δεν είχανε καν ίντερνετ στο σπίτι. Δηλαδή φανταστείτε πόσο δύσκολα ήτανε κάποια πράγματα. Είχανε τα παιδιά τους οι ίδιοι που είχανε το απόγευμα αγγλικά, διάφορες δραστηριότητες μέσω webex, οπότε δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν υπολογιστές.... Δεν είχανε έναν υπολογιστή για το κάθε άτομο που ήτανε μέσα στο σπίτι και πολλές φορές έπρεπε να το πάρουν τα παιδιά, όχι οι γονείς.»

Η απογοήτευση σε κάποιες περιπτώσεις από την επείγουσα τηλεκπαίδευση, οδήγησε τους σπουδαστές σε εγκατάλειψη για το συγκεκριμένο ακαδημαϊκό έτος, γεγονός το οποίο ήταν δυσάρεστο και αγχωτικό για τη Σ8:

«Εγώ που είδα και μετά δηλαδή τα αποτελέσματα, σ' αυτά τα επαγγέλματα τα βαριά, οχημάτων, τερναδόρους... Σ' αυτά τα επαγγέλματα φύγανε. Φύγανε οι μαθητές, διέκοψαν τελικά. Είπανε ότι αυτή η σχολική χρονιά είναι χαμένη.»

δ. Έλλειψη σταθερού ωραρίου και πλαισίου εργασίας

Τα τεχνικά αυτά προβλήματα δημιούργησαν ιδιαίτερο πρόβλημα στη Σ8, καθώς έπρεπε ταυτόχρονα να διδάσκει και να προσπαθεί να επιλύσει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν καθηγητές και μαθητές άλλων τμημάτων, γεγονός που αναδεικνύει τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι εκπαιδευτικοί που κατέχουν διοικητική θέση στα εκπαιδευτικά ιδρύματα:

«Όταν είσαι σπίτι σου νομίζουν ότι όλο το εικοσιτετράωρο είσαι διαθέσιμος για κάποιο λόγο και ακόμα και όταν κάνεις μάθημα πρέπει ταυτόχρονα να ασχολείσαι με διοικητικά θέματα. Έκανα μάθημα και μου ερχόταν πχ από καθηγητές μήνυμα «στείλε μήνυμα τους μαθητές δεν μπορώ να μπω». Εσύ όμως κάνεις μάθημα εκείνη την ώρα. Γενικά όλη μέρα ασχολούμασταν με αυτά, όχι κυρία δεν μπορώ να μπω, όχι μας έκοψε ο Δήμος το καλώδιο, όχι έχει πρόβλημα η κάμερα... Πανικός.»

Τα τεχνικά αυτά ζητήματα πολλές φορές επέφεραν και προβλήματα υπερκόπωσης, καθώς η ελλιπής πρόσβαση σε πλατφόρμες και διαδίκτυο ανάγκαζε ενίοτε τους καθηγητές να εργάζονται ως αργά τη νύχτα, φτάνοντας σε σημείο υπερκόπωσης όπως διηγείται η Σ7:

«Εννοείται ότι δεν κοιμόμουνα μέχρι τα ξημερώματα. Και γιατί το έκανα αυτό; Γιατί δεν υπήρχε σήμα, είχαν καταρρεύσει τα δίκτυα στην πρώτη φορά τουλάχιστον και πραγματικά και να μπορέσω εγώ να ανεβάσω στην πλατφόρμα πράγματα έπρεπε να μπω τέτοιες ώρες. Τις μικρές ώρες λοιπόν επικοινωνούσα με την πλατφόρμα μου.»

Η ίδια εκπαιδευτικός εξηγεί επιπλέον ότι πολλές φορές η ελλιπής εκπαίδευση των εκπαιδευτών ενηλίκων δεν οφείλεται στη δική τους αμέλεια αλλά στο γεγονός ότι δεν υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος να γίνει αυτό, καθώς οι περισσότεροι που ασχολούνται με

την εκπαίδευση ενηλίκων είναι ωρομίσθιοι, συνεπώς χρειάζεται να ασχολούνται και με κάποιο άλλο αντικείμενο το οποίο να αποτελεί πηγή εισοδήματος:

«...αν το αφήσουμε ελεύθερο, κανείς δεν θα το κάνει. Όχι γιατί δεν θέλει κάποιος να εξελιχθεί, γιατί δεν υπάρχει ο χρόνος. Εκείνο που σας είπα... εμείς είμαστε ωρομίσθιοι, δεν είμαστε μόνιμοι υπάλληλοι.»

Θεματική ενότητα 3: Παρεμβάσεις για τη διαχείριση του έκτακτου χαρακτήρα της κατάστασης

α. Θεσμική/ κρατική υποστήριξη και συναδελφική αλληλεγγύη.

Οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι στις αρχές της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης. *«Πέσαμε κατευθείαν νομίζω, όλοι οι συνάδελφοι πέσαμε κατευθείαν στα βαθιά»* αναφέρει ο Σ5, *«Στην αρχή έπεσα μόνη μου ουσιαστικά στα βαθιά»* διηγείται η Σ2 και η Σ6 λέει χαρακτηριστικά ότι *«Ξεκινήσαμε, βουτήξαμε που λέμε στα βαθιά και κολυπήσαμε μόνοι μας»*. Το Υπουργείο Παιδείας είχε διοργανώσει κάποια σεμινάρια τα οποία αποσκοπούσαν στην καλύτερη χρήση του Webex, ωστόσο αυτά ήρθαν μόνο προς το τέλος του σχολικού έτους οπότε οι εκπαιδευτικοί τα έκριναν ως αχρείαστα:

«κατόπιν εορτής όμως, δηλαδή μετά από ένα χρόνο που δουλεύαμε με το εξ αποστάσεως, ήρθε και το σεμινάριο από το Υπουργείο» λέει η Σ6, ενώ η Σ8 αναφέρει

«Και ουσιαστικά η μόνη εκπαίδευση η οποία για -μιλάμε τώρα για επίσημη εκπαίδευση που έγινε- το 21 πια.... 2021, για 20 ώρες από το υπουργείο μας έκανε μια ταχύρρυθμη υποτίθεται εκπαίδευση πάνω στις πλατφόρμες το υπουργείο, αλλά μιλάμε για 20 ώρες και μιλάμε για το Μάιο του 21 που είχε τελειώσει πια όλη διαδικασία. Απλά κάναμε 20 ώρες το Μάιο του 21. Αυτό.»

β. Άτυπα δίκτυα υποστήριξης

Καθώς λοιπόν οι καθηγητές έπρεπε να διαχειριστούν διάφορα ζητήματα τα οποία ανέκυπταν συνεχώς, κατέφυγαν στη δημιουργία ομάδων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

έτσι ώστε να υπάρξει αλληλοϋποστήριξη και αλληλεγγύη μεταξύ συναδέλφων όπως λένε οι Σ8 και Σ1:

«Μας έσωσε το facebook. Φτιάχτηκε μια εξαιρετική ομάδα που λεγόταν «εξ αποστάσεως εκπαίδευση» και ήταν μέσα άνθρωποι οι οποίοι είχαν γνώσεις υπολογιστών και υπομονή όμως. Δηλαδή σε ερωτήσεις του στυλ 100 φορές τη μέρα «τι πατάω να κάνω αυτό», έμπαινε κάποιος με υπομονή και σου έλεγε «πάτα αυτό». Αυτήν την ομάδα τη χιλιοευχαριστήσαμε όταν τέλειωσε το webex, όλοι μας όσοι ήμασταν μέλη... χιλιάδες εκπαιδευτικοί, πιστέψτε με.... Γιατί νιώσαμε ότι ήταν το μόνο κοινό που είχαμε, κάτι.... μία βοήθεια που είχαμε σε όλον αυτό τον αγώνα που κάναμε. Γιατί σου έλεγε ο άλλος «μπορείς να σπάσεις τους μαθητές σε ομάδες». Ναι, πώς θα το κάνω αυτό; Δώσε μου τα βήματα, δηλαδή πες μου ότι πατάς αυτό, αυτό... Αυτή τη βοήθεια την είχαμε τώρα μέσω facebook. Και ήταν και ο πρόεδρος του Πανελληνίου σχολικού δικτύου που και αυτός έμπαινε συχνά πυκνά και έδινε πληροφορίες, γιατί έπεφτε και το δίκτυο, ξέρετε, κι όλος αυτό ο πανικός που δημιουργούνταν....»

«Το κλίμα θεωρώ ότι ήταν αρκετά υποστηρικτικό, δημιουργήσαμε μεταξύ μας κάποιες ομάδες στο Viber, στο Messenger και ανταλλάσαμε διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζαμε και όλοι μαζί, ο ένας με τον άλλον, ανταλλάζαμε κάποιες συμβουλές.»

Θεματική Ενότητα 4: Θετικά στοιχεία της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Παρά τις όποιες δυσκολίες που υπήρξαν, κάποιιοι από τους συνεντευξιζόμενους εντόπισαν αρκετά θετικά στοιχεία στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το κοινό των εκπαιδευτών αυτών μεγάλη εργασιακή εμπειρία και θεσμικό ρόλο, παράγοντες οι οποίοι ενδεχομένως συνέδραμαν σ' αυτό.

α. Εφευρετικότητα στη δουλειά

Ο Σ3 για να μπορέσει να επιτευχθεί η διάδραση κατά τα εργαστηριακά μαθήματα στη σχολή μαγειρικής στην οποία εργάζεται, ενημέρωνε εκ των προτέρων τα παιδιά για τα υλικά τα οποία θα ήταν απαραίτητα, ούτως ώστε να μαγειρεύουν ταυτόχρονα κατά τη διάρκεια των μαθημάτων:

Το μάθημα ήταν ευχάριστο, είχαν... είχαμε μεγάλη απήχηση, δηλαδή όλα τα παιδιά μπόρεσαν.... μπορούσαν και το παρακολουθούσαν, δεν είχαμε απουσίες από τα μαθήματα...όλα τα παιδιά ήτανε.... Το είχανε δει θετικά όλο αυτό και τους άρεσε να σου πω την αλήθεια η ιδέα....Μια ωραία, θα έλεγα, εκπαίδευση, γιατί πολλά παιδιά πηγαίνουν, ψάχνανε, έβλεπαν τις τιμές μπήκαν δηλαδή άμεσα στο κόλπο, στο να ψαχτούνε και να μάθουνε τις τιμές, να πάνε σε δύο-τρία μαγαζιά διαφορετικά και να πάρουν στην καλύτερη τιμή το καλύτερο προϊόν.

Η Σ7 η οποία είχε έλλειψη των απαραίτητων υλικών για το μακιγιάζ, αναγκάστηκε να επινοήσει νέους τρόπους για να διεκπεραιώνει το μάθημά της στο ΕΠΑΣ:

«Δεν πρόλαβα να πάω στη σχολή να πάρω υλικά από τη σχολή. Γιατί κάποια πράγματα, πχ στο επαγγελματικό μακιγιάζ, δεν είχα εγώ η ίδια τις πρώτες ύλες για να τις δείξω στα παιδιά. Βέβαια βρήκα άλλους τρόπους.... Για παράδειγμα φτιάξαμε ζυμάρια αντί να έχουμε την ειδική κόλλα.»

Η Σ2 ως καθηγήτρια γερμανικών, η οποία είναι μια γλώσσα που δεν προσαρμόζεται επακριβώς στο λατινικό αλφάβητο των κοινών υπολογιστών, έπρεπε να επινοήσει τρόπους επεξεργασίας των ασκήσεων των εκπαιδευομένων της:

«Έπρεπε να μου τα στέλνουνε είτε σε φωτογραφίες είτε σε pdf οι μαθητές, με ειδικό πρόγραμμα να τα επεξεργάζομαι για να μπορώ να κάνω τις διορθώσεις μου επάνω, να τους τα στείλω πάλι πίσω και έπειτα είτε σε ένα φωνητικό μήνυμα είτε σε την επόμενη ώρα του μαθήματος να μπορώ να δίνω τις απαραίτητες επεξηγήσεις στους μαθητές.»

Η Σ6, αναφέρει τις επινοήσεις που γίνονταν δεδομένου ότι δεν είχαν τα απαραίτητα υλικά για να κάνουν κατασκευές οι βοηθοί βρεφονηπιοκόμοι τους οποίους εκπαίδευε:

«με άχρηστο υλικό από το σπίτι, φτιάξαν απίστευτες κατασκευές, χριστουγεννιάτικες, με άχρηστο υλικό σε όλη τη διαδικασία».

β.Απόκτηση νέων δεξιοτήτων και ειδικότερα σχετικά με τα ΤΠΕ

Όσον αφορά τις νέες δεξιότητες που απέκτησαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων και τον εμπλουτισμό των ήδη υπάρχοντων δεξιοτήτων τους, η πλειοψηφία τους αναφέρεται σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη χρήση ΤΠΕ. Η Σ2 αναφέρει:

«Θα έλεγα περισσότερο δεξιότητες όσον αφορά την διαδικασία αυτού καθαυτού του ηλεκτρονικού του μαθήματος.»

Ο Σ4 επίσης κινείται στο ίδιο πνεύμα:

«Κυρίως οι δεξιότητες που απέκτησα ήταν σχετικά με τα ΤΠΕ. Είχα κάποιες γνώσεις φυσικά επειδή και παράλληλα ήμουν και φοιτητής, οπότε τις εξέλιξα λίγο παραπάνω.»

Η περίπτωση του Σ5 είναι ιδιαίτερη, καθώς ο ίδιος ως πτυχιούχος πληροφορικής είχε περισσότερη εξοικείωση, ωστόσο όμως οι προκλήσεις υπήρξαν και πάλι:

«Λόγω της ιδιότητάς μου, ειδικότητάς μου μάλλον, της πληροφορικής επειδή ξέρουμε ότι η εξ αποστάσεως χρειάζεται στην ουσία ΤΠΕ δεν είχα ιδιαίτερες δυσκολίες προς αυτό το κομμάτι και οι δεξιότητες που απέκτησα ήταν απλά η γνώση κάποιων νέων εφαρμογών ας πούμε και της πλατφόρμας του webex. Τώρα ο τρόπος που τις απέκτησα ήτανε.... Μόνος μου.»

γ. Απόκτηση οικειότητας με τους εκπαιδευόμενους

Οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν και οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν άπαντες, εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτές, έδωσε τη δυνατότητα στο να σπάσει η ιεραρχία μεταξύ εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών καθώς όλοι έπρεπε να δείξουν κατανόηση και ενσυναίσθηση όπως αναφέρει ο Σ5:

«όλοι προσαρμοστήκαμε κάποια στιγμή και νομίζω ότι κάναμε και λίγο υπομονή όλοι σε αυτά τα θέματα γιατί καταλαβαίναμε ο ένας τον άλλον ότι υπάρχουν τέτοια... Όλοι έχουμε οικογένειες, όλοι έχουμε παιδιά και οι συνθήκες ήταν ιδιαίτερες.»

Η Σ6 αναφέρει επίσης ότι η επικοινωνία με τους εκπαιδευόμενους αυξήθηκε:

«είχαμε κάνει ομαδούλες και στέλναμε ο ένας στον άλλο εκεί ό,τι χρειαζόμαστε και είχαμε πολύ καλή συνεργασία και επικοινωνία. Αυτό μας κράτησε η αλήθεια είναι με τα παιδιά»

Συζήτηση

Πολλά από τα ζητήματα που αναδείχθηκαν μέσα από τις παραπάνω συνεντεύξεις, συμφωνούν με τα ευρήματα της βιβλιογραφίας. Ένα από τα ζητήματα το οποίο αναφέρθηκε από όλους σχεδόν τους συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα, είναι η επαρκής εξοικείωση με την χρήση ΤΠΕ στην εκπαίδευση ενηλίκων. Για τους διδάσκοντες που δεν έχουν εμπειρία στη διδασκαλία μέσω Διαδικτύου, η επίσημη κατάρτιση μπορεί να χρησιμεύσει ως βιώσιμη εναλλακτική λύση σε σχέση με έναν ειδικό του τμήματος. Σε μια ομάδα νοσηλευτικής σχολής με διαφορετικά επίπεδα προηγούμενης διαδικτυακής εμπειρίας διδασκαλίας, όσοι παρακολούθησαν ένα σεμινάριο διαδικτυακής διδασκαλίας είχαν υψηλότερη διδακτική αυτο-αποτελεσματικότητα (Richter and Idleman, 2017). Ομοίως, οι διαδικτυακοί εκπαιδευτές που παρακολούθησαν ένα εντατικό μάθημα 6 εβδομάδων έγιναν πιο σίγουροι τόσο για τις παιδαγωγικές όσο και για τις τεχνολογικές τους ικανότητες (Roman et al., 2010).

Ενώ τα μαθήματα κατάρτισης στη διαδικτυακή διδασκαλία μπορούν να βελτιώσουν τις πρακτικές και την αυτοπεποίθηση των εκπαιδευτών, μπορεί να μην βελτιώσουν τις μεθόδους αξιολόγησης των μαθητών τους, καθώς οι εκπαιδευτές που αναζητούν εκπαίδευση μπορεί να είναι ήδη αποτελεσματικοί δάσκαλοι στις τάξεις τους (Brinkley-Etzkorn, 2018). Η μελέτη μας δείχνει ότι οι οργανισμοί εκπαίδευσης ενηλίκων έχουν επίσης ανταποκριθεί στην πανδημία COVID-19 παρέχοντας στους ενήλικες εκπαιδευόμενους την ευκαιρία να συνεχίσουν και να ολοκληρώσουν την αρχική τους εκπαίδευση μέσω της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Όπως επισημαίνουν διάφορες εκθέσεις που έγιναν μετά και κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η δυνατότητα εκπαίδευσης των ενηλίκων είναι επίσης εξαιρετικά σημαντική, τόσο για την ψυχική τους υγεία (π.χ. ηλικιωμένοι, ενήλικες με αναπηρία) όσο και για την απασχολησιμότητά τους.

Όπως δείχνουν τα αποτελέσματά μας, οι διευθυντές και η εκπαιδευτική ηγεσία παίζει σημαντικό ρόλο στην ποιότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και αυτό συνάδει με τη βιβλιογραφία καθώς στην περίπτωση αυτή οι εκπαιδευτικοί νοιώθουν ότι λαμβάνουν υποστήριξη και υπάρχει κατανόηση προς τις δυσκολίες που βιώνουν (Demeshkant et al., 2022). Οι κύριοι λόγοι που δίνονται από τους διευθυντές εκπαιδευτικών οργανισμών για τη μη παροχή όλης της κατάρτισης μπορούν να χωριστούν σε εσωτερικούς και

εξωτερικούς λόγους. Τα εσωτερικά περιλαμβάνουν επαγγελματικά και τεχνικά εμπόδια εντός των εκπαιδευτικών οργανισμών και τη συμπεριφορά τους ή τον φόβο ότι οι ίδιοι οι συμμετέχοντες δεν είναι επαγγελματικά και τεχνικά προετοιμασμένοι για τέτοια εκπαίδευση. Οι εξωτερικές αιτίες περιλαμβάνουν την αργή και ανεπαρκή ανταπόκριση εξωτερικών θεσμών (π.χ. αδιαφορία του Υπουργείου). Άρα, όλα όσα έγιναν πρέπει να έγιναν ουσιαστικά εν μία νυκτί, χωρίς την απαραίτητη εκπαίδευση, χωρίς παροχή τεχνικής υποστήριξης, χωρίς μελετημένο σχεδιασμό. Στη μελέτη μας εντοπίστηκε η ανοργάνωτη και άκαιρη παροχή βοήθειας από πλευράς του Υπουργείου, εύρημα το οποίο συνάδει με την μελέτη των Tzimirou et al. (2021). Σε κάθε περίπτωση, ο αντίκτυπος του COVID-19 στην εκπαίδευση ενηλίκων η παροχή εξοπλισμού και ιδιαίτερα η ικανότητα διεξαγωγής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προέκυψε επίσης στην έρευνά μας ως ένα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα και συστηματικά στην εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα.. Γεγονός είναι ότι η σημερινή κοινωνική και οικονομική ζωή απαιτεί δια βίου μάθηση, χωρίς την οποία η κοινωνική ή οικονομική ανάπτυξη είναι αδιανόητη (ΟΟΣΑ, 2021), και αυτή η μάθηση δεν λαμβάνει χώρα μόνο στην επίσημη εκπαίδευση και σε νεαρή ηλικία.

Γενικά, ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι δεν έχουμε επαρκώς ανεπτυγμένες διδακτικές συστάσεις για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενηλίκων. Επίσης, η αλληλεγγύη και η συναδελφική αλληλουποστήριξη που διαφαίνεται με χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης κυρίως είναι σύμφωνη με την μελέτη των Lepp & Luik (2021) όπου τονίστηκε ο καταλυτικός ρόλος που έπαιξαν τα μηνύματα και οι ομάδες στο facebook. Οι εκπαιδευτικοί έχουν σίγουρα μάθει πολλά από τις δικές τους εμπειρίες με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, και υπήρξαν πολλά σύντομα εργαστήρια και εκπαιδεύσεις. Ωστόσο, δεν μπορούμε να πούμε ότι υπήρξαν μεγάλες αλλαγές σε εθνικό ή στρατηγικό επίπεδο. Αυτά τα ζητήματα μερικές φορές παραμελούνται εντελώς και, όπως δείχνουν τα αποτελέσματα της μελέτης μας, οι εκπαιδευτικοί συχνά βρίσκονταν σε δίλημμα ως προς το πώς να σχεδιάσουν και να παραδώσουν μαθήματα για να διασφαλίσουν ότι ήταν καλής ποιότητας ως προς τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών, την εφικτότητα κ.λπ. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή των εργαστηριακών μαθημάτων, γεγονός που βάσει της παρούσης έρευνας επέφερε την εγκατάλειψη από ορισμένους εκπαιδευόμενους έρχεται σε απόλυτη συμφωνία με την μελέτη του Sivrikaya (2019) σύμφωνα με την οποία η φύση ορισμένων κλάδων δεν προσφέρεται για τηλεκπαίδευση.

Συμπεράσματα

Τα κύρια αποτελέσματα αυτής της μελέτης αποκάλυψαν υψηλά επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης και εγκατάλειψης από πλευράς πολιτείας. Οι εκπαιδευτικοί ένιωθαν ότι ως επί τω πλείστω με τις δικές τους δυνάμεις και με τη δική τους αλληλεγγύη κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στην ιδιάζουσα κατάσταση που είχε διαμορφωθεί. Ωστόσο, η υψηλή ευελιξία και προσαρμογή που παρέχει η διαδικτυακή εκπαίδευση μπόρεσε να αντιμετωπίσει την έκτακτη κατάσταση που προήλθε από τον COVID-19, ίσως με καλύτερο τρόπο από τη συμβατική εκπαίδευση, όπου, γενικά, οι μελετητές έχουν δείξει αύξηση των ψυχικών, σωματικών και ψυχολογικών συμπτωμάτων (Akban & Dikilitas, 2022). Τα παιδαγωγικά μοντέλα, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε και οι πόροι ποικίλουν, καθώς σε κάθε περίπτωση εξαρτάται από το εκπαιδευτικό υπόβαθρο του καθηγητή, την προηγούμενη εκπαίδευση που είχε και το αντικείμενο της εργασίας του. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι μέσω της παρούσης έρευνας διαφαίνεται ότι οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί φορείς προετοίμασαν εγκαίρως καταλλήλως τους εκπαιδευτικούς έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν στα καθήκοντά τους, σε αντιδιαστολή με τους δημόσιους οργανισμούς, γεγονός το οποίο εγείρει νέα ερευνητικά ζητήματα.

Οι αδυναμίες αυτής της έρευνας έγκεινται στο γεγονός ότι δεν υπήρχε αρκούντως μεγάλο δείγμα εκπαιδευτών από τον ιδιωτικό τομέα ούτως ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την καλύτερη οργάνωση που είχε ή όχι κατά την επείγουσα τηλεεκπαίδευση. Επιπλέον, δεν υπήρχε μεγάλος αριθμός διευθυντών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ούτως ώστε να αναδειχθούν καλύτερα τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι εν λόγω εκπαιδευτές και επίσης δεν εντοπίστηκαν σχόλια σχετικά με τις μεθόδους αξιολόγησης της ERT παρά μόνο από μία συνεντευξιαζόμενη η οποία ανέφερε παντελή απουσία της. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να αναδειχθούν τα προβλήματα τα οποία προέκυψαν κατά την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και κυρίως στα τεχνικά επαγγέλματα στα οποία σύμφωνα με τη Σ8 υπήρχε μεγάλο ποσοστό εγκατάλειψης από τους εκπαιδευόμενους. Συνεπώς, οι προαναφερθείσες ελλείψεις εγείρουν νέα ζητήματα προς μελέτη και συζήτηση. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε στην αναγκαιότητα εκπαίδευσης στις ψηφιακές τεχνολογίες τόσο των εκπαιδευομένων, όσο και των εκπαιδευτών, καθώς πολλές από τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων σχετίζονται με τις δυσκολίες χρήσης των ΤΠΕ από πλευράς εκπαιδευομένων.

Η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο το οποίο πρέπει να είναι στη φαρέτρα των εκπαιδευτών ενηλίκων για παν ενδεχόμενο. Συνεπώς, η αντιμετώπιση των εντοπισθέντων προβλημάτων θα αμβλύνει τις μελλοντικές δυσκολίες και θα προσφέρει μία καλύτερη μαθησιακή εμπειρία προς τους ενήλικες εκπαιδευόμενους.

Παράρτημα Α

Πρωτόκολλο συνέντευξης

«ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ»

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

<u>Ερευνητικά ερωτήματα</u>	<u>Στόχοι Ερωτήσεων</u>	<u>Θεματικοί άξονες</u>	<u>Ερωτήσεις συνέντευξης</u>
Ερωτήσεις γενικού περιεχομένου			➤ Πόσα χρόνια εργάζεστε ως εκπαιδευτής ενηλίκων; ➤ Ποιο ήταν το κίνητρο για να ασχοληθείτε με την εκπαίδευση ενηλίκων; ➤ Τι είδους ειδική εκπαίδευση έχετε λάβει για να εργαστείτε στην εκπαίδευση ενηλίκων; ➤ Παρακολουθείτε επιμορφωτικά σεμινάρια και προγράμματα που

			απευθύνονται σε εκπαιδευτές ενηλίκων; ➤ Έχετε λάβει κάποιας μορφής εκπαίδευσης στην χρήση ΤΠΕ για την εκπαίδευση ενηλίκων;
1) Με ποιον τρόπο αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων την επείγουσα μετάβαση στην τηλεεκπαίδευση;	Διερεύνηση της άποψης των εκπαιδευτικών για την μετάβαση στην τηλεεκπαίδευση.	• Προσωπικές απόψεις για την ποιότητα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης. • Αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού τους έργου. • Σύνδεση ποιότητας τηλεεκπαίδευσης με την εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων.	1. Πως αξιολογείται η μετάβαση από την δια ζώσης εκπαίδευση στην εξ αποστάσεως; 2. Θεωρούν οι εκπαιδευτές ενηλίκων ότι ανταποκρίθηκαν στις προκλήσεις; 3. Ποιες είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποίησαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων για να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα; 4. Ποιες είναι οι νέες δεξιότητες που αναδείχθηκαν; 5. Αναζήτησαν βοήθεια κάπου και αν ναι, που;
Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους;	Διερεύνηση των τρόπων αξιολόγησης της τηλεεκπαίδευσης κατά την γνώμη των εκπαιδευτικών.	• Προσωπικές θεωρίες για την ανάγκη αξιολόγησης της ποιότητας της τηλεεκπαίδευσης. • Αυτοαξιολόγηση	6. Θεωρείτε ότι είχατε την απαραίτητη κατάρτιση για τη χρήση της τηλεεκπαίδευσης; 7. Πως βοήθησε η διοίκηση του εκπαιδευτικού φορέα στον οποίο εργάζεστε στο να γίνει ομαλή η μετάβαση από την

		Εξωτερική αξιολόγηση	δια ζώσης εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων; 8. Υπήρξε κάποιου είδους εκπαίδευση για τη βελτίωση του εκπαιδευτικού σας έργου με την τηλεεκπαίδευση; 9. Με ποιο τρόπο έγινε αξιολόγηση του εκπαιδευτικού σας έργου κατά την περίοδο της τηλεεκπαίδευσης; 10. Διδάσκετε εργαστηριακά μαθήματα; Εάν ναι, θεωρείτε ότι με την τηλεεκπαίδευση οι μαθησιακοί στόχοι επετεύχθησαν;
Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτών ενηλίκων σχετικά με τους τρόπους βελτίωσης της τηλεεκπαίδευσης;	Εξέταση των τρόπων με τους οποίους μπορεί να βελτιωθεί η τηλεεκπαίδευση.	Επιμόρφωση και δράσεις.	11. Χρειάζεται κατά την άποψή σας να βελτιωθεί η τηλεεκπαίδευση; 12. Ποιοι θεωρείτε ότι θα μπορούσαν να συμβάλουν στην βελτίωση της τηλεεκπαίδευσης; Ιεραρχήστε. 13. Θεωρείτε ότι η εκπαίδευση που είχατε λάβει έως τότε ήταν επαρκής; 14. Θα παρακολουθούσατε εκ των υστέρων κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα για την χρήση της τηλεεκπαίδευσης;

			15. Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα η εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων είναι επαρκής για να μπορέσει κάποιος να προσαρμοστεί σε έκτακτες καταστάσεις; 16. Πώς θα μπορούσαν οι αρμόδιοι φορείς για την χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής να συνδράμουν στην βελτίωση; 17. Κατά τη δεύτερη περίοδο χρήσης της τηλεκπαίδευσης, θεωρείτε ότι ανταπεξήλθατε καλύτερα; 18. Σε ποιο βαθμό το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον καθορίζουν την δυνατότητα των αρμοδίων φορέων για την χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής να βελτιώσουν την ποιότητα της εκπαίδευσης ενηλίκων; 19. Θεωρείτε ότι πλέον έχετε ενσωματώσει καλύτερα τη χρήση ΤΠΕ στην εκπαίδευση ενηλίκων; 20. Θεωρείτε ότι υπήρξε αύξηση των προσφερόμενων προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών ενηλίκων ένεκα της πανδημίας; Εάν

			ναι, παρακολουθήσατε κάποιος;
Ποιες προκλήσεις αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων σε προσωπικό επίπεδο;	Διερεύνηση της επίδρασης της επείγουσας μετάβασης στην τηλεκπαίδευση στην προσωπική ζωή των εκπαιδευτών ενηλίκων.	Προσωπική άποψη για την επίδραση του επαγγελματικού τομέα στην ιδιωτική ζωή.	21. Ο χρόνος που αφιερώνετε για την προετοιμασία ενός διαδικτυακού μαθήματος ήταν ίδιος με ένα μάθημα διαζώσης. 22. Πως διαφοροποιήθηκε ο όγκος εργασίας σας με την τηλεκπαίδευση; 23. Θεωρείτε ότι δημιουργήθηκαν προβλήματα στο οικογενειακό σας περιβάλλον εξαιτίας της τηλεκπαίδευσης; Αν ναι, πως τα αντιμετωπίσατε; 24. Θεωρείτε ότι επηρεάστηκε η προσωπική σας ζωή με την τηλεκπαίδευση και αν ναι, πως; 25. Πιστεύετε ότι κάνατε διαχωρισμό προσωπικής και επαγγελματικής ζωής επαρκώς κατά την περίοδο της τηλεκπαίδευσης; 26. Θεωρείτε ότι αμειψήκατε επαρκώς για το έργο που παρήγατε; 27. Πιστεύετε ότι η τηλεκπαίδευση ήταν πιο πιεστική από την διαζώσης

			εκπαίδευση; Εάν ναι, από ποια άποψη κυρίως;

Παράρτημα Β

Απομαγνητοφωνήσεις

Ενδεικτική απομαγνητοφώνηση. Συνέντευξη 1 (Μουσειολόγος, εκπαιδεύτρια σε ΙΕΚ)

-Καταρχάς θα ήθελα να σας πω ότι η συνέντευξη αυτή θα ηχογραφηθεί και να διατηρηθεί η ανωνυμία σας και θα ήθελα τη συναίνεσή σας για την ηχογράφιση αυτή.

Σ1- Συναινώ να ηχογραφηθεί η συνομιλία μας, η συνέντευξη.

-Ωραία ευχαριστώ πολύ θα ξεκινήσουμε με κάποιες ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία. Ποια είναι η ηλικία σας;

Σ1- Είμαι 47 ετών.

-Μάλιστα. Και η οικογενειακή σας κατάσταση;

Σ1- Είμαι παντρεμένη και έχω δύο παιδιά.

-Τα οποία διαμένουν στον ίδιο χώρο με εσάς;

Σ1- Ο μεγάλος είναι φοιτητής..... ναι.... πηγαينوέρχεται είναι στη σχολή που είναι εκτός Θεσσαλονίκης κάποιες μέρες εδώ μαζί μας κάποιες μέρες ενοικιάζει στο πανεπιστήμιο δίπλα που σπουδάζει. Η μικρή είναι μόνιμα εδώ, είναι δευτέρα γυμνασίου.

-Μάλιστα. Το επίπεδο σπουδών σας;

Σ1- Έχω.... Επίπεδο είναι μεταπτυχιακό, μεταπτυχιακών σπουδών

-Μάλιστα. Ο τόπος διαμονής σας;

Σ1-Μένω σε μεγάλη πόλη.

-Και πόσα χρόνια εργάζεστε ως εκπαιδεύτρια ενηλίκων;

Σ1-Τρία χρόνια περίπου.

- Ποιο ήταν το κίνητρο για να ασχοληθείτε με την εκπαίδευση ενηλίκων;

Σ1-Εεεε..... Σίγουρα το οικονομικό ήταν ένα, έτσι, καλό κίνητρο.... Εεεε... από την άλλη όμως με ενδιέφερε πάρα πολύ η επικοινωνία η επαφή με τους ενήλικες, με ενήλικες εκπαιδευόμενους. Εμμ.... κατά τη διάρκεια έτσι ξεκίνησε, ξεκίνησε σαν οικονομικό, υπήρχε έτσι και ένα ενδιαφέρον να διαλεχθώ με εκπαιδευόμενους ενήλικες, αλλά κατά τη διάρκεια της ενασχόλησής μου διαπίστωσα τελικά ότι μέσα από αυτή τη διαδικασία εμπλουτίζονται ΚΑΙ οι δικές μου γνώσεις. Και το θετικό με τους ενήλικες είναι ότι έρχονται απόλυτα

συνειδητοποιημένοι, συμμετέχουν και στα μαθήματα, οπότε ανταποκρίνονται καλύτερα και αβίαστα στις διαδικασίες και βοήθησε και εμένα.

-Πολύ ωραία. Τι ειδική εκπαίδευση έχετε λάβει για να μπορέσετε να εργαστείτε πάνω στην εκπαίδευση ενηλίκων;

Σ1-Λοιπόν ειδική εκπαίδευση εκπαίδευση.... Στο κομμάτι που έχω πάρει πάνω στο αντικείμενό μου έχω παρακολουθήσει δύο σεμινάρια σε δημόσια πανεπιστήμια.

-Μάλιστα

Σ1- Το ένα είναι πάνω στη μετασχηματίζουσα μάθηση και το δεύτερο είναι πάνω στην εκπαίδευση ενηλίκων στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.

-Γενικά παρακολουθείτε επιμορφωτικά σεμινάρια προγράμματα τα οποία απευθύνονται στην εκπαίδευση ενηλίκων;

Σ1- Αποκλειστικά για εκπαιδευτές ενηλίκων αυτά τα δύο, δεν έχω παρακολουθήσει κάτι άλλο. Παρακολουθώ όμως σίγουρα σεμινάρια online που έχουνε πιο πολύ να κάνουν με την με την ειδικότητά μας είναι δηλαδή πάνω στο κομμάτι των προγραμμάτων σπουδών.

-Έχετε λάβει κάποια μορφής εκπαίδευση στη χρήση των ΤΠΕ για την εκπαίδευση ενηλίκων;

Σ1- Στην εκπαίδευση ενηλίκων όχι, υπήρχε πρότερη γνώση λόγω και της τακτικής παρακολούθησης σεμιναρίων e-learning οπότε υπήρχε μία εξοικείωση με την χρήση ΤΠΕ. Οπότε όχι, δεν πήρα κάποια μορφή κάποιας ειδικής μορφής εκπαίδευση που να βοηθήσει πραγματικά. Η πρότερη γνώση είναι των σεμιναρίων που εγώ παρακολουθούσα εξ αποστάσεως.

-Ωραία ποια είναι η ειδικότητά σας;

Σ1. Είμαι μουσειολόγος.

-Η διδασκαλία σας περιλαμβάνει και εργαστηριακά μαθήματα;

Σ1- Όχι, στο διάστημα αυτό στο οποίο ασχολήθηκα με την εκπαίδευση ενηλίκων, δεν είχα αναλάβει εργαστηριακά μαθήματα.

-Πώς σας φάνηκε η μετάβαση από την δια ζώσης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση; Δηλαδή πόσο πολύ άλλαξε η δουλειά σας, ήταν μόνο ο τρόπος με τον οποίο εργάζεστε που άλλαξε ή αναγκαστήκατε να αλλάξετε και το περιεχόμενο; Υπήρχαν κάποιες νέες απαιτήσεις;

Σ1- Λοιπόν, τώρα όσον αφορά τώρα την εξ αποστάσεως για τους λόγους για τους οποίους έγινε αυτή η μετάβαση από την δια ζώσης στην εξ αποστάσεως, θεωρώ ότι ήταν καταρχήν η μοναδική λύση, δηλαδή ήτανε κάτι που δεν μπορούσαμε να το αποφύγουμε τόσο οι εκπαιδευόμενοι, οι εκπαιδευτές και οι άνθρωποι οι οποίοι ζουν μαζί με τους εκπαιδευμένους και τους αντίστοιχους εκπαιδευτές. Μιλάμε τώρα για μία νέα τάξη

πραγμάτων όπου πιστεύω ότι κανένας τουλάχιστον στην Ελλάδα -για τα δικά μας δεδομένα- δεν ήταν πραγματικά προετοιμασμένος. Αντιμετωπίζουμε τώρα αναγκαστικά, αναγκαζόμαστε να μπούμε σε μία νέα διαδικασία σε νέες μεθόδους διδασκαλίας, οι οποίες καμιά φορά θέτουν υπό αμφισβήτηση τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Τόσον αφορά, τι να πω τώρα...

-Άλλαξε ο μόνο ο τρόπος με τον οποίο εργάζεστε δηλαδή η και το περιεχόμενο;

Σ1- Το περιεχόμενο, τουλάχιστον εγώ προσωπικά, προσπάθησα να μην το αλλάξω, τουλάχιστον όχι προς το χειρότερο. Προσπάθησα να το βελτιώσω χρησιμοποιώντας προγράμματα, όπως είναι τεχνικές μεθόδους, εκπαιδευτικές τεχνικές όπως είναι οι παρουσιάσεις, χρησιμοποίησα δηλαδή τα της Τεχνολογίας των Πληροφοριών και Επικοινωνίας προκειμένου να κάνω λίγο πιο ελκυστικό το μάθημα το εξ αποστάσεως. Δηλαδή χρησιμοποίησα κάποια βίντεο, χρησιμοποίησα πολλές φωτογραφίες, χρησιμοποίησα εικόνα, ήχο, προκειμένου να καλύψουν τα κενά που προκάλεσε η εξ αποστάσεως εκπαίδευση όσον αφορά την διάδραση και την αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευομένων, όσο και με μένα. Οπότε προσπάθησα να βρω τρόπους λίγο να διατηρήσω το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων με τη χρήση Τεχνολογιών των Πληροφοριών και Επικοινωνίας.

-Θεωρείτε ότι ανταποκριθήκατε ως εκπαιδύτρια ενηλίκων στις προκλήσεις που υπήρχαν;

Σ1- Τώρα εντάξει υποκειμενική άποψη η απάντησή μου, θεωρώ ότι ανταποκρίθηκα σε ένα αρκετά μεγάλο βαθμό και ικανοποιητικό, τουλάχιστον αυτό αποκόμισα εγώ στο τέλος των μαθημάτων μέσα από την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού αποτελέσματος. Δηλαδή όταν εγώ είδα τις εργασίες είχαν κάνει οι εκπαιδευόμενοι, κατάλαβα ότι τελικά υπήρχε ένα καλό αποτέλεσμα, έγινε μία καλή προσπάθεια, εννοείται και από τις δύο πλευρές, έτσι, και από τη δική μου και από τους εκπαιδευόμενους. Οπότε εάν θεωρείται ένα είδος αυτοαξιολόγησης η απόδοση των εκπαιδευομένων θεωρώ ότι πήγε αρκετά καλά, πάντα δεδομένων των συνθηκών.

-Ωραία. Αναφέρατε κάποιες μεθόδους που χρησιμοποιήσατε για την προσαρμογή στα νέα δεδομένα. Σας δυσκόλεψε κάτι με τις μεθόδους αυτές; Αν ναι, πώς το αντιμετωπίσατε;

Σ1: Για να πω την αλήθεια τις πρώτες φορές, δηλαδή την πρώτη δεύτερη φορά που ξεκινήσαμε, η δυσκολία μου δεν ήταν τόσο στο να χρησιμοποιήσω αυτές τις μεθόδους ή να αφήσω κάποια προγράμματα όσο στα προβλήματα που αντιμετώπισα με το διαδίκτυο. Δηλαδή υπήρχαν φορές που δεν είχα καλή σύνδεση, που δεν μπορούσα να ανοίξω την κάμερα, ή αντίστοιχα οι εκπαιδευόμενοι αλλά αυτά τις πρώτες φορές μέχρι λίγο έτσι να

ομαλοποιηθεί η κατάσταση. Εγώ προσωπικά τουλάχιστον στο βαθμό που έκανα ότι έκανα δεν αντιμετώπισα κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα.

-Ωραία χρειαστήκατε να αναζητήσετε βοήθεια από κάπου;

Σ1- Βοήθεια..... Ναι, συμβουλευτικά πιο πολύ, από ανθρώπους, έτσι, από φίλους ή από συγγενείς που είχανε μία καλύτερη εμπειρία, πιο έτσι μεγάλη εμπειρία στις νέες τεχνολογίες. Η αλήθεια είναι ναι, ότι εισέπραξα, έτσι, κάποια βοήθεια..... Εμ.....

Πάντως πραγματικά όχι πως είχα κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα αλλά σίγουρα ό,τι επιπλέον, όποια επιπλέον βοήθεια και υποστήριξη λάβεις σίγουρα είναι προς το καλύτερο.

-Θεωρείτε ότι είχατε την απαραίτητη κατάρτιση για τη χρήση της τηλεκπαίδευσης

Σ1- Οι ψηφιακές οι δικές μου τουλάχιστον γνώσεις ότι είχα μέχρι τότε, δεν μπορώ να πω ότι με δυσκόλεψαν, ότι δυσχέραιναν την κατάσταση. Πιστεύω ότι τη διευκόλυναν, πιστεύω ότι δεν είχα δηλαδή προβλήματα σοβαρά.

-Πως βοήθησε η διοίκηση του φορέα στον οποίο εργάζεστε στο να γίνει ομαλή η μετάβαση από την δια ζώσης εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων;

Σ1- Λοιπόν, όσον αφορά το σχολείο το διάστημα που εφαρμόζαμε την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η αλήθεια είναι ότι υπήρχε μία διαρκής ενημέρωση από τον φορέα, από το διευθυντή του δημόσιου ΙΕΚ όπου ασχολήθηκα, υπήρχε υποστήριξη, συναντιόμασταν πάρα πολύ συχνά -εννοείται μέσω zoom- εξ αποστάσεως, κάναμε αρκετές συναντήσεις ο διευθυντής με τους εκπαιδευτές, προκειμένου να αναφέρουμε προβλήματα που έχουν αντιμετωπίσει, θέματα που μας απασχολούν, όχι μόνο σε επίπεδο ψηφιακών εργαλείων αλλά και στις σχέσεις μας με τους εκπαιδευόμενους, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι..... Οπότε μας προγραμματίζε αρκετά συχνά αυτές τις συναντήσεις προκειμένου να αναφέρουμε προβλήματα τόσο δικά μας όσο και των εκπαιδευομένων. Αυτό θεωρώ ότι ήταν αρκετά βοηθητικό γιατί πολύ συχνά, σε μεγάλο μέρος των προβλημάτων που αναφέραμε, φρόντιζε να δώσει λύση.

-Θεωρείτε ότι υπήρξε κάποιου είδους εκπαίδευση για να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό σας έργο μέχρι την εκπαίδευση;

Σ1- Όχι, δεν υπήρχε κάποιος εκπαίδευση για τη βελτίωση, τουλάχιστον όσον αφορά εμένα, όχι. Από τον εκπαιδευτικό φορέα δηλαδή δεν διοργανώθηκε κάποια ιδιαίτερη, κάποια ειδική εκπαίδευση για την βελτίωση του εκπαιδευτικού μας έργου.

Πέρα από αυτές τις συναντήσεις τις εξ αποστάσεως και τις συζητήσεις που είχαμε, από κει και μετά δεν υπήρχε κάτι, όχι.

-Θα παρακολουθούσατε εκ των υστέρων κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα για την βελτίωση της τηλεκπαίδευσης;

Σ1-Ναι, εννοείται, εννοείται. Γενικώς είμαι ανοιχτή σε οποιοδήποτε είδος εκπαίδευση που μπορεί να βοηθήσει είτε το κομμάτι του εκπαιδευτικού είτε την εργασία που έκανα γιατί παράλληλα την εκπαίδευση απασχολούνται σε κάποιον άλλο φορέα, όχι εκπαιδευτικό αλλά γενικώς είμαι ανοιχτή στη Διά Βίου Μάθηση. Οπότε, ναι θα παρακολουθούσα.

- Ωραία κατά τη δεύτερη περίοδο χρήσης της εκπαίδευσης θεωρείτε ότι ανταπεξήλθατε καλύτερα;

Σ1-Ναι ναι, με διαφορά. Ήδη υπήρχε η εμπειρία από την από το πρώτο διάστημα της εξ αποστάσεως. Εκτός από μένα είδα μεγάλη διαφορά και στους εκπαιδευόμενους, οπότε στο σύνολο και οι εκπαιδευτικοί σίγουρα ήτανε πολύ βελτιωμένοι.

- Ωραία. Θεωρείτε ότι πλέον έχετε ενσωματώσει καλύτερα τη χρήση ΤΠΕ στην εκπαίδευση ενηλίκων;

-Σ1- Προσωπικά ναι, ναι, σίγουρα. Η εμπειρία και η πρότερη γνώση από το πρώτο τουλάχιστον από το πρώτο διάστημα της ζωής μου τέλος πάντων και της υποχρεωτικής εξ αποστάσεως ναι με βοήθησε σίγουρα.

- Ωραία και κατά την άποψή σας χρειάζεται να βελτιωθεί η τηλεεκπαίδευση; Οι μέθοδοι που ακολουθούνται στην εκπαίδευση.

Σ1-Εννοείται ότι χρειάζεται να βελτιωθεί η τηλεεκπαίδευση, βέβαια σε επίπεδο όχι ατομικό η από την πλευρά των εκπαιδευομένων ή του εκπαιδευτή θα πρέπει σε ένα έτσι πιο ευρύ πεδίο να ληφθούν κάποια μέτρα για τη στήριξη της ψηφιακής εκπαίδευσης. Προφανώς. Να γίνουν κάποιες επενδύσεις στις υποδομές. Όσον αφορά τον εξοπλισμό για την τηλεεκπαίδευση και εκείνο που έχει θα ήθελα να προσθέσω και ελπίζω να επαναληφθούν Κάποια μέτρα είναι να εξασφαλίσουμε από πλευράς κράτους πάντα μιλάμε την ίση πρόσβαση εκπαιδευομένων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση δηλαδή άνθρωποι οι οποίοι στερούνται κάποιον εξοπλισμό, στερούνται οικονομικής δυνατότητας να εξασφαλίσουν αυτόν τον εξοπλισμό, τουλάχιστον στην περίπτωση που συνεχιστεί η που θα προκύψει πάλι ανάγκη για εξ αποστάσεως να μας βρει όλους πιο προετοιμασμένους

-Θεωρείτε ότι στην Ελλάδα η εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων είναι επαρκής για να αντιμετωπίσει ο εκπαιδευτής τις προκλήσεις που προκύπτουν από έκτακτες καταστάσεις πχ πλημμύρες πανδημίες κλπ

Σ1-Θεωρώ ότι πέρασε τέτοιες κρίσιμες καταστάσεις, τέτοιου μεγέθους, ότι στην Ελλάδα τουλάχιστον επειδή είναι μία χώρα που υποστηρίζουμε την παραδοσιακή τυπική παραδοσιακή εκπαίδευση δεν είμαστε προετοιμασμένοι, όχι. Δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές, υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις στα σχολεία, στα πανεπιστήμια σε κέντρα, ινστιτούτα εκπαίδευσης Οπότε πιστεύω ότι δεν είναι επαρκής η εκπαίδευση εκπαιδευτών

ενηλίκων σε μεγαλύτερο πάντα επίπεδο προκειμένου να μπορέσουν οι εκπαιδευτές να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που προκύπτουν από έκτακτες καταστάσεις

-Θεωρείτε ότι υπήρξε αύξηση των προσφερόμενων προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών ενηλίκων εξαιτίας της πανδημίας; Και αν ναι παρακολούθησατε κάποιο; Σας βοήθησε; Ενσωματώσατε αυτά που μάθατε;

Σ1-Θεωρώ ότι υπήρξε αύξηση της ζήτησης των προγραμμάτων εκπαίδευσης. Και σίγουρα διότι πολύς κόσμος έμεινε στο σπίτι, οπότε προσπάθησε να εκμεταλλευτεί αυτό το χρόνο προκειμένου να αποκομίσει κάποιες νέες γνώσεις. Οπότε σίγουρα υπήρξε αύξηση αυτών των προγραμμάτων, υπήρξε περισσότερη προσφορά επειδή υπήρχε περισσότερη ζήτηση. Προσωπικά ναι, παρακολούθησα και εγώ κάποια σεμινάρια -ήταν ευκαιρία- τα οποία είχαν να κάνουν όχι ακριβώς με την εκπαίδευση ενηλίκων αλλά είχαν να κάνουν με το κομμάτι το ψυχολογικό, το οποίο σεμινάριο με βοήθησε πάρα πολύ την εκπαίδευση, στο κομμάτι το οποίο αφορά εμάς στην εκπαίδευση ενηλίκων και στην εξ αποστάσεως. Δηλαδή πήρα παραπάνω υλικό το οποίο με βοήθησε να κάνω πιο πλούσια την μεθοδολογία μου και το υλικό εμπλούτισε και τις γνώσεις που προσπάθησα να δώσω στους εκπαιδευόμενους

-Ο χρόνος που αφιερώνεται για την προετοιμασία ενός διαδικτυακού μαθήματος ήταν ο ίδιος με ένα μάθημα διάσωσης

Σ1-Όχι όχι, δεν ήταν ο ίδιος, ήταν πολύ περισσότερος ο χρόνος προετοιμασίας για ένα διαδικτυακό μάθημα διότι όπως προανέφερα προκειμένου να γίνει, έτσι, λίγο πιο ελκυστικό το μάθημα και να διατηρηθεί το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων, ετοίμαζα μεγάλες παρουσιάσεις PowerPoint στο οποίο είχα ενσωματώσει κείμενο, φωτογραφία, ήχο, βίντεο και όλα αυτά σίγουρα θέλουν μία έρευνα, θέλουν μία αναζήτηση. Οπότε σε κάθε μάθημα ετοίμαζα μία τέτοια παρουσίαση και σίγουρα ήτανε πολύ πολύ πιο χρονοβόρα από το να είμαι σε μία τάξη και να μοιράσω προφανώς κάποια δραστηριότητα στους εκπαιδευόμενους και να μπορέσω να αλληλοεπιδράσω μαζί τους. Οπότε σίγουρα ήθελα πολύ πολύ περισσότερο χρόνο για την προετοιμασία του διαδικτυακού μαθήματος

-Θεωρείτε ότι δημιουργήθηκαν προβλήματα στο οικογενειακό σας περιβάλλον εξαιτίας της τηλεεκπαίδευσης; Χρειάστηκαν κάποιες χωρικές και χρονικές διευθετήσεις να δουλεύετε; Τα άλλα τα μέλη του σπιτιού αποκρίθηκαν θετικά; Προσαρμόστηκαν εύκολα; Δυσκολευτήκατε γενικά;

Σ1-Λοιπόν, ότι αναγκαστήκαμε να κάνουμε κάποιες αλλαγές στο σπίτι σε οικογενειακό επίπεδο σίγουρα χρειάστηκαν να γίνουνε διότι είμαστε στο σπίτι τέσσερις άνθρωποι, τα δύο παιδιά, ο ένας φοιτητής η άλλη μαθήτρια, έκαναν και τα δύο εξ αποστάσεως

εκπαίδευση, οπότε αυτό είχε την προϋπόθεση να έχουν και οι δύο ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ο σύζυγος τηλεργασία, εγώ τηλεεκπαίδευση οπότε και χωρικά αλλά και οικονομικά μπορούμε να το πούμε, σίγουρα είχαμε αρκετές αλλαγές στο οικογενειακό περιβάλλον. Δεν θέλω να πω κάτι αρνητικό, ήταν μία πρωτόγνωρη εμπειρία, το οποίο εφόσον μας ήρθε το αποδεχθήκαμε, αλλά σίγουρα έπρεπε να κάνουμε κάποιες θυσίες όλοι. Δηλαδή να φανταστείτε, αναγκαστήκαμε κάναμε μέσα στο σπίτι με γυψοσανίδες και τρίτο δωμάτιο. Είχαμε σοβαρό θέμα.

-Θεωρείτε ότι επηρεάστηκε η προσωπική σας ζωή από την εργασία μέσω της τηλεεκπαίδευσης και αν ναι, πως; Θεωρείτε ότι κάνατε διαχωρισμό προσωπικής και επαγγελματικής ζωής επαρκώς κατά την περίοδο της τηλεεκπαίδευσης

Σ1-Καταρχήν να σας πω ότι την περίοδο αυτή τώρα της τηλεργασίας και της εκπαίδευσης προσωπικά απομυθοποίησα σα εικόνα την κινηματογραφική που έχουμε, τουλάχιστον εγώ που είχα μέχρι πρόσφατα, από τις ταινίες που βλέπουμε, ότι στην τηλεργασία ξυπνάμε λίγο πιο αργά, φοράμε πιο άνετα ρούχα, ετοιμάζουμε έναν καφέ, καθόμαστε σε έναν καναπέ μπροστά σε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή και είναι όλα ονειρεμένα, ξεκούραστα, χαλαρά. Εγώ κάτι εντελώς αντίθετο βίωσα αυτή την περίοδο. Όλη η οικογένεια μαζί στο σπίτι, όλοι σε μία αντίστοιχη κατάσταση, να ανοίξουμε τον υπολογιστή, όχι το δίκτυο, όχι το Internet δεν δούλευε, όχι δεν μπορούσαμε να μπούμε γενικώς, υπήρχαν παρεμβολές, υπήρχε φασαρία. Άρα υπήρχε μία αδυναμία. Τουλάχιστον εγώ βίωσα αυτό όταν έπρεπε να φέρω εις πέρας και την τηλεργασία και την τηλεεκπαίδευση. Μάλλον όχι αδυναμία, αλλά δυσκολία λόγω της κατάστασης στο σπίτι.

-Θεωρείτε ότι άλλαξε η σχέση με τους συναδέλφους σας; Λάβατε κάποια βοήθεια από κάποιο συνάδελφο;

Σ1-Με τους συναδέλφους άλλαξε..... Εκτός από το γεγονός ότι απομακρυνθήκαμε, όχι. Το κλίμα θεωρώ ότι ήταν αρκετά υποστηρικτικό, δημιουργήσαμε μεταξύ μας κάποιες ομάδες στο Viber, στο Messenger και ανταλλάσσαμε διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζαμε και όλοι μαζί, ο ένας με τον άλλον, ανταλλάζαμε κάποιες συμβουλές. Οπότε θεωρώ ότι υπήρχε ένα καλό και υποστηρικτικό κλίμα συνεργασίας όσον αφορά τους συναδέλφους με αυτό τον τρόπο.

-Μπορείτε να περιγράψετε μία δύσκολη η εργασιακή στιγμή που βιώσατε κατά τη διάρκεια της τηλεεκπαίδευσης;

Σ1-Κάποια ιδιαίτερα δύσκολη εργασιακή στιγμή, έτσι που να μου μείνει αξέχαστη ή τουλάχιστον να ήταν κάτι πολύ έντονο, όχι, εκτός του γεγονότος ότι συχνά αντιμετώπισα αυτά τα προβλήματα τα οποία καθαρά οφείλονταν στο ίντερνετ και την υπερφόρτωση.

Έτυχε δηλαδή να χάσω και μία ολόκληρη παρουσίαση, να μην μπορώ να την ξαναβρώ, να μην μπορώ να μπω, να καθυστερώ τους εκπαιδευόμενους, μία φορά κάναμε μάθημα χωρίς να έχω ανοιχτή την κάμερα, δεν δούλεψε η κάμερα, είναι αυτά τα τεχνικά προβλήματα.... Αλλά κάτι πολύ έντονο όχι, δεν αντιμετώπισα.

-Εντάξει. Επομένως εφόσον δεν αντιμετωπίσατε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα και δεν υπήρχε κάποιο αξιοσημείωτο περιστατικό, νομίζω ότι έχουμε ολοκληρώσει τη συνέντευξη μας. Να υπενθυμίσω και πάλι ότι ηχογραφήθηκε αλλά τηρείται η ανωνυμία και ο λόγος της ηχογράφησης είναι για εκπαιδευτικούς σκοπούς για την περάτωση της διπλωματικής μου εργασίας στα πλαίσια της ποιοτικής έρευνας πάνω στα προβλήματα τα οποία εγείρονται με την τηλεκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων.

Σ1-Ευχαριστώ πάρα πολύ. λοιπόν, αν μου επιτρέπεται, έτσι να κλείσουμε με κάτι το οποίο ήθελα έτσι να το πω, είναι κάτι που μου βγαίνει μετά, αυτό που μου έμεινε από όλη αυτή την εμπειρία είναι ότι καλή η τηλεκπαίδευση, ήταν ένα καλό εργαλείο για να αντιμετωπίσουμε όλη αυτή την κρίση, αλλά πραγματικά πιστεύω ότι τίποτα δεν μπορεί να αντικαταστήσει την δια ζώσης εκπαίδευση Και εξάλλου η εκπαίδευση είναι η ζωή....Είναι κομμάτι της ζωής όπως την έχουμε συνηθίσει στην καθημερινότητά μας. Με τα καλά, με τα κακά, εύχομαι να συνεχίσει να υπάρχει βιωματικά τελικά και να μην είναι κρυμμένη πίσω από μία οθόνη ηλεκτρονικού υπολογιστή, σαν άνθρωποι που είμαστε και όχι ρομπότ. Δηλαδή πραγματικά πιστεύω ότι τίποτα δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη δια ζώσης εκπαίδευση.

-Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας

Σ1-Και εγώ σας ευχαριστώ πολύ, να είστε καλά.

- Καλή συνέχεια, ευχαριστώ.

Παράρτημα Γ

Πρωτόκολλο συνέντευξης

«ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ»

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

<u>Ερευνητικά ερωτήματα</u>	<u>Στόχοι Ερωτήσεων</u>	<u>Θεματικοί άξονες</u>	<u>Ερωτήσεις συνέντευξης</u>
Ερωτήσεις γενικού περιεχομένου			➤ Πόσα χρόνια εργάζεστε ως εκπαιδευτής ενηλίκων; ➤ Ποιο ήταν το κίνητρο για να ασχοληθείτε με την εκπαίδευση ενηλίκων; ➤ Τι είδους ειδική εκπαίδευση έχετε λάβει για να εργαστείτε στην εκπαίδευση ενηλίκων; ➤ Παρακολουθείτε επιμορφωτικά σεμινάρια και προγράμματα που απευθύνονται σε εκπαιδευτές ενηλίκων; ➤ Έχετε λάβει κάποια μορφή εκπαίδευσης στην χρήση ΤΠΕ για την εκπαίδευση ενηλίκων;
1) Με ποιον τρόπο αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων την επείγουσα	Διερεύνηση της άποψης των εκπαιδευτικών για την	• Προσωπικές απόψεις για την ποιότητα της εξ'	28. Πως αξιολογείται η μετάβαση από την δια ζώσης εκπαίδευση στην εξ αποστάσεως;

μετάβαση στην τηλεκπαίδευση;	μετάβαση στην τηλεκπαίδευση.	αποστάσεως εκπαίδευσης. • Αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού τους έργου. • Σύνδεση ποιότητας τηλεκπαίδευσης με την εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων.	29. Θεωρούν οι εκπαιδευτές ενηλίκων ότι ανταποκρίθηκαν στις προκλήσεις; 30. Ποιες είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποίησαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων για να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα; 31. Ποιες είναι οι νέες δεξιότητες που αναδείχθηκαν; 32. Αναζήτησαν βοήθεια κάπου και αν ναι, που;
Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους;	Διερεύνηση των τρόπων αξιολόγησης της τηλεκπαίδευσης κατά την γνώμη των εκπαιδευτικών.	• Προσωπικές θεωρίες για την ανάγκη αξιολόγησης της ποιότητας της τηλεκπαίδευσης. • Αυτοαξιολόγηση • Εξωτερική αξιολόγηση	33. Θεωρείτε ότι είχατε την απαραίτητη κατάρτιση για τη χρήση της τηλεκπαίδευσης; 34. Πως βοήθησε η διοίκηση του εκπαιδευτικού φορέα στον οποίο εργάζεστε στο να γίνει ομαλή η μετάβαση από την δια ζώσης εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων; 35. Υπήρξε κάποιου είδους εκπαίδευση για τη βελτίωση του εκπαιδευτικού σας έργου με την τηλεκπαίδευση; 36. Με ποιο τρόπο έγινε αξιολόγηση του εκπαιδευτικού σας έργου

			κατά την περίοδο της τηλεκπαίδευσης; 37. Διδάσκετε εργαστηριακά μαθήματα; Εάν ναι, θεωρείτε ότι με την τηλεκπαίδευση οι μαθησιακοί στόχοι επετεύχθησαν;
Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτών ενηλίκων σχετικά με τους τρόπους βελτίωσης της τηλεκπαίδευσης;	Εξέταση των τρόπων με τους οποίους μπορεί να βελτιωθεί η τηλεκπαίδευση.	• Επιμόρφωση και δράσεις.	38. Χρειάζεται κατά την άποψή σας να βελτιωθεί η τηλεκπαίδευση; 39. Ποιοι θεωρείτε ότι θα μπορούσαν να συμβάλουν στην βελτίωση της τηλεκπαίδευσης; Ιεραρχήστε. 40. Θεωρείτε ότι η εκπαίδευση που είχατε λάβει έως τότε ήταν επαρκής; 41. Θα παρακολουθούσατε εκ των υστέρων κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα για την χρήση της τηλεκπαίδευσης; 42. Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα η εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων είναι επαρκής για να μπορέσει κάποιος να προσαρμοστεί σε έκτακτες καταστάσεις; 43. Πώς θα μπορούσαν οι αρμόδιοι φορείς για την χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής να συνδράμουν στην βελτίωση;

			44. Κατά τη δεύτερη περίοδο χρήσης της τηλεκπαίδευσης, θεωρείτε ότι ανταπεξήλθατε καλύτερα; 45. Σε ποιο βαθμό το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον καθορίζουν την δυνατότητα των αρμοδίων φορέων για την χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής να βελτιώσουν την ποιότητα της εκπαίδευσης ενηλίκων; 46. Θεωρείτε ότι πλέον έχετε ενσωματώσει καλύτερα τη χρήση ΤΠΕ στην εκπαίδευση ενηλίκων; 47. Θεωρείτε ότι υπήρξε αύξηση των προσφερόμενων προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών ενηλίκων ένεκα της πανδημίας; Εάν ναι, παρακολουθήσατε κάποιος;
Ποιες προκλήσεις αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτές ενηλίκων σε προσωπικό επίπεδο;	Διερεύνηση της επίδρασης της επείγουσας μετάβασης στην τηλεκπαίδευση στην προσωπική ζωή των εκπαιδευτών ενηλίκων.	Προσωπική άποψη για την επίδραση του επαγγελματικού τομέα στην ιδιωτική ζωή.	48. Ο χρόνος που αφιερώνετε για την προετοιμασία ενός διαδικτυακού μαθήματος ήταν ίδιος με ένα μάθημα διαζώσης. 49. Πως διαφοροποιήθηκε ο όγκος εργασίας σας με την τηλεκπαίδευση; 50. Θεωρείτε ότι δημιουργήθηκαν

προβλήματα στο οικογενειακό σας περιβάλλον εξαιτίας της τηλεκπαίδευσης; Αν ναι, πως τα αντιμετωπίσατε;

51. Θεωρείτε ότι επηρεάστηκε η προσωπική σας ζωή με την τηλεκπαίδευση και αν ναι, πως;

52. Πιστεύετε ότι κάνατε διαχωρισμό προσωπικής και επαγγελματικής ζωής επαρκώς κατά την περίοδο της τηλεκπαίδευσης;

53. Θεωρείτε ότι αμειψήκατε επαρκώς για το έργο που παρήγατε;

54. Πιστεύετε ότι η τηλεκπαίδευση ήταν πιο πειστική από την δια ζώσης εκπαίδευση; Εάν ναι, από ποια άποψη κυρίως;

Παράρτημα Δ

Έντυπο συγκατάθεσης συνέντευξης

- Συμφωνώ οικειοθελώς να συμμετάσχω σε αυτήν την ερευνητική μελέτη.
- Κατανοώ ότι ακόμα κι αν συμφωνήσω να συμμετάσχω τώρα, μπορώ να αποσυρθώ ανά πάσα στιγμή ή να αρνηθώ να απαντήσω οποιαδήποτε ερώτηση χωρίς καμία συνέπεια.
- Κατανοώ ότι μπορώ να αποσύρω την άδεια χρήσης δεδομένων από τη συνέντευξή μου εντός δύο εβδομάδων μετά τη συνέντευξη, οπότε το υλικό θα διαγραφεί.
- Μου έχουν εξηγηθεί γραπτώς ο σκοπός και η φύση της μελέτης και είχα την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις σχετικά με τη μελέτη.
- Καταλαβαίνω ότι η συμμετοχή περιλαμβάνει ποιοτική ανάλυση της συνέντευξής μου.
- Κατανοώ ότι δεν θα ωφεληθεί άμεσα από τη συμμετοχή μου σε αυτήν την έρευνα.
- Συμφωνώ να ηχογραφηθεί η συνέντευξή μου.
- Κατανοώ ότι όλες οι πληροφορίες που παρέχω για αυτήν τη μελέτη θα αντιμετωπίζονται εμπιστευτικά.
- Κατανοώ ότι σε οποιαδήποτε αναφορά σχετικά με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας η ταυτότητά μου θα παραμείνει ανώνυμη.
Αυτό θα γίνει αλλάζοντας το όνομά μου και συγκαλύπτοντας τυχόν λεπτομέρειες της συνέντευξής μου που ενδεχομένως αποκαλύπτουν την ταυτότητά μου ή την ταυτότητα των ατόμων για τα οποία μιλάω.
- Καταλαβαίνω ότι συγκαλυμμένα αποσπάσματα από τη συνέντευξή μου μπορεί να παρατίθενται στη διπλωματική διατριβή καθώς και σε πιθανή μελλοντική δημοσίευση.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Adedoyin, O. B., & Soykan, E. (2020). Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1813180>
- Akbana, Y., & Dikilitaş, K. (2022). EFL Teachers' Sources of Remote Teaching Anxiety: Insights and Implications for EFL Teacher Education. *Acta Educationis Generalis*, 12(1), 157-180. <https://doi.org/10.2478/atd-2022-0009>
- Al-Arimi, A. (2014). Distance Learning. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 152, 82-88. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.09.159>
- Almahasees, Z., Mohsen, K., & Amin, M. (2021). Faculty's and Students' Perceptions of Online Learning During COVID-19. *Frontiers In Education*, 6. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.638470>
- Almelhi, A. (2021). Effectiveness of the ADDIE Model within an E-Learning Environment in Developing Creative Writing in EFL Students. *English Language Teaching*, 14(2), 20. <https://doi.org/10.5539/elt.v14n2p20>
- Almutairi, F., Ali, N., & Ghuloum, H. (2021). A Novel Framework for Facilitating Emergency Remote Learning During the COVID-19 Pandemic. *International Education Studies*, 14(5), 121. <https://doi.org/10.5539/ies.v14n5p121>
- Arcuria, P., Morgan, W., & Fikes, T. G. (2019). Validating the use of LMS-derived rubric structural features to facilitate automated measurement of rubric quality. *International Conference on Learning Analytics and Knowledge*
- Baber, H. (2020). Determinants of Students' Perceived Learning Outcome and Satisfaction in Online Learning during the Pandemic of COVID19. *Journal of Education and E-Learning Research*, 7(3), 285–292. <https://doi.org/10.20448/journal.509.2020.73.285.292>
- Bergdahl, N. and Nouri, J., 2020. Covid-19 and Crisis-Prompted Distance Education in Sweden. *Technology, Knowledge and Learning*, 26(3), pp.443-459.

- Blaschke, L. (2012). Heutagogy and lifelong learning: A review of heutagogical practice and self-determined learning. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13(1), 56-71. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v13i1.1076>
- Boeren, E., Roumell, E. A., & Roessger, K. M. (2020). COVID-19 and the Future of Adult Education: An Editorial. *Adult Education Quarterly*, 70(3), 201–204. <https://doi.org/10.1177/0741713620925029>
- Branch, R.M. & Dousay, T.A. (2015) *Survey of Instructional Design Models*. 5th Edition, Association for Educational Communications and Technology, Bloomington.
- Brelsford, S., Camarillo, E., Santana Garcia, A., Garcia, G., Reyes Lopez, V., & Paredes Montoya, C. (2020). Keeping the bus moving while maintaining social distance in a COVID-19 world. *International Studies In Educational Administration*, 48, 12-20. Retrieved 6 May 2021, from.
- Brookfield, S. (1989). Teacher Roles and Teaching Styles. In: Titmus, C. J. (ed.) *Lifelong education for adults: an international handbook*. Oxford: Pergamon Press, pp. 208-212
- Buza, P., & Mula, M. (2017). The role of the Teachers in the integration of ICT in Teaching in Secondary Low Education. *European Journal Of Social Sciences Education And Research*, 10(2), 240. <https://doi.org/10.26417/ejser.v10i2.p240-247>
- Campbell, L., Vasquez, M., Behnke, S., & Kinscherff, R. (2009). APA Ethics Code Commentary and Case Illustrations. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1chs5gx>
- Can, I., & Silman-Karanfil, L. (2021). Insights into emergency remote teaching in EFL. *ELT Journal*, 76(1), 34-43. <https://doi.org/10.1093/elt/ccab073>
- Castleberry, A., & Nolen, A. (2018). Thematic analysis of qualitative research data: Is it as easy as it sounds?. *Currents In Pharmacy Teaching And Learning*, 10(6), 807-815. <https://doi.org/10.1016/j.cptl.2018.03.019>
- CEDEFOP. (2015). *Foundation skills gaps*. CEDEFOP. Retrieved 14 May 2022, from <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/skills-intelligence/foundation-skills-gaps?country=EU&year=2014#1>.

- Constancio, F., Couras, M., Nogueira, D., da Costa, J., da R Zanatta, M., & de Sousa, R. et al. (2018). Extended ADDIE Model for improved Distance Learning Courses. *2018 IEEE Frontiers In Education Conference (FIE)*. <https://doi.org/10.1109/fie.2018.8658925>
- Courau, S. (2000). Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων. Αθήνα: Μεταίχμιο.
Μετάφραση: Μουτσοπούλου Ε.
- Coursera. (2019). Ανακτήθηκε 2 Νοεμβρίου 2021,
από <https://www.coursera.org/browse/health/public-health>
- Czerniewicz, L., Trotter, H., & Haupt, G. (2019). Online teaching in response to student protests and campus shutdowns: academics' perspectives. *International Journal Of Educational Technology In Higher Education*, 16(1). <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0170-1>
- Dalipi, F., Jokela, P., Kastrati, Z., Kurti, A., & Elm, P. (2022). Going digital as a result of COVID-19: Insights from students' and teachers' impressions in a Swedish university. *International Journal Of Educational Research Open*, 3, 100136.
<https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2022.100136>
- Davies, L. & Bantrotovato, D (2011) Understanding education's role in fragility: synthesis of four situational analyses of education and fragility: Afghanistan, Bosnia and Herzegovina, Cambodia, Liberia. 2011, IIEP research papers. International Institute for Educational Planning, Paris
- Davis, N., Gough, M., & Taylor, L. (2019). Online teaching: advantages, obstacles and tools for getting it right. *Journal Of Teaching In Travel & Tourism*, 19(3), 256-263.
<https://doi.org/10.1080/15313220.2019.1612313>
- Demeshkant, N., Schultheis, K., & Hiebl, P. (2022). School Sustainability and School Leadership during Crisis Remote Education: Polish and German Experience. *Computers In The Schools*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/07380569.2022.2071221>
- Dennen, V., Bagdy, L., Arslan, Ö., Choi, H., & Liu, Z. (2021). Supporting new online instructors and engaging remote learners during COVID-19: a distributed team teaching approach. *Journal Of Research On Technology In Education*, 54(sup1), S182-S202. doi: 10.1080/15391523.2021.1924093

- De Paepe, L., Zhu, C., Depryck, K. (2017). Online Dutch L2 learning in adult education: educators' and providers' viewpoints on needs, advantages and disadvantages. *Open Learning: The Journal Of Open, Distance And E-Learning*, 33(1), 18-33. <https://doi.org/10.1080/02680513.2017.1414586>
- Devitt, A., Bray, A., Banks, J. & Ni Chorcora, E. (2020). Teaching and Learning during School Closures: Lessons Learned. Irish SecondLevel Teacher Perspectives. Trinity Dublin. Retrieved 5 February 2022, from <http://www.tara.tcd.ie/handle/2262/92883>.
- Digaletou, D; Moustakas, L. (2019). Adult learners' views regarding lifelong learning and the participatory educational techniques use: The case of second chance schools in Greece. *International Journal of Development Research*, 9(3), 26781-26785
- Duke, C. (1989). Training of Adult Educators. Στο: Titmus, C. J. (ed.) Lifelong education for adults: an International Handbook. Oxford: Pergamon Press, pp. 360-369
- EC. (2021). *Adult learning initiatives*. European Education Area Quality education and training for all. Retrieved 13 May 2022, from <https://education.ec.europa.eu/education-levels/adult-learning/adult-learning-initiatives>.
- Ergulec, F., & Eren, E. (2021). Emergency Remote Teaching from the Perspective of Pre-service Teachers: An Evaluation through Digital Stories. *Educational Policy Analysis And Strategic Research*, 16(1), 61-77. <https://doi.org/10.29329/epasr.2020.334.4>
- Fojtík, R. (2018). Problems of Distance Education. *International Journal Of Information And Communication Technologies In Education*, 7(1), 14-23. <https://doi.org/10.2478/ijicte-2018-0002>
- Frank, E. (1989). The Educators. Στο: Titmus, CJ (ed.) Lifelong education for adults: an International Handbook. Oxford: Pergamon Press, pp. 101-105
- Fung, Y. (2005). Teachers' views on and use of printed materials in a distance learning teacher education course. *Open Learning: The Journal Of Open, Distance And E-Learning*, 20(2), 175-183. <https://doi.org/10.1080/02680510500094231>
- Gaur, U., Majumder, M., Sa, B., Sarkar, S., Williams, A., & Singh, K. (2020). Challenges and Opportunities of Preclinical Medical Education: COVID-19 Crisis and Beyond. *SN Comprehensive Clinical Medicine*, 2(11), 1992-1997. <https://doi.org/10.1007/s42399-020-00528-1>

- Gillett-Swan, J. (2017). The Challenges of Online Learning: Supporting and Engaging the Isolated Learner. *Journal Of Learning Design*, 10(1), 20.
<https://doi.org/10.5204/jld.v9i3.293>
- Gurley, L.E. (2018). Educators' Preparation to Teach, Perceived Teaching Presence, and Perceived Teaching Presence Behaviors in Blended and Online Learning Environments. *Online Learning*, 22(2). doi: 10.24059/olj.v22i2.1255
- Hodges, C.; Moore, S.; Lockee, B.; Trust, T.; Bond, A. (2020) The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educ. Rev.* Available online: <https://er.educase.edu/articles/2020/3/the-differencebetween-emergency-remote-teaching-and-online-learning> (accessed on 10 April 2021).
- Holmberg, B. (1989). *Theory and practice of distance education*. London: Routledge.
- Huber, S., & Helm, C. (2020). COVID-19 and schooling: evaluation, assessment and accountability in times of crises—reacting quickly to explore key issues for policy, practice and research with the school barometer. *Educational Assessment, Evaluation And Accountability*, 32(2), 237-270. <https://doi.org/10.1007/s11092-020-09322-y>
- Hung, M.-L., & Chou, C. (2015). Students' perceptions of instructors' roles in blended and online learning environments: A comparative study. *Computers & Education*, 81, 315–325.
- James, N; Thériault, V. (2020) Adult education in times of the COVID-19 pandemic: Inequalities, changes, and resilience, *Studies in the Education of Adults*, 52:2, 129-133, DOI: [10.1080/02660830.2020.1811474](https://doi.org/10.1080/02660830.2020.1811474)
- Jáques. D. (2001), *Μάθηση σε Ομάδες: Εγχειρίδιο για Όσους Συντονίζουν Ομάδες Ενηλίκων Εκπαιδευόμενων*, Εκδ. Μεταίχμιο. Αθήνα
- Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση: θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Jarvis, P. (2010). *Adult education and lifelong learning: Theory and practice* (4th ed.). Abingdon: Routledge

- Joubert, Y., & Snyman, A. (2018). Challenges Experienced with Online Tutoring in an ODL Institution. *Progressio: South African Journal For Open And Distance Learning Practice*, 39(1), 126-145. <https://doi.org/10.25159/0256-8853/2139>
- Junsay Jr., F., & Madrigal, D. (2021). Challenges and Benefits of Facilitating Online Learning in Time of Covid-19 Pandemic: Insights and Experiences of Social Science Teachers. *Technium Social Sciences Journal*, 20, 233-243. <https://doi.org/10.47577/tssj.v20i1.3548>
- Keegan, D. (1980). On defining distance education. *Distance Education*, 1(1), 13-36. <https://doi.org/10.1080/0158791800010102>
- Knapper, CK; Cropley, A. (2000). Lifelong learning in higher education. London: Kogan Page.
- Knowles, M. S. (1990). The Adult Learner: A Neglected Species. Houston, TX: Gulf Publishing Co.
- Kostas, A; Vitsilaki, X; Sofos, A. (2015). NON-FORMAL EDUCATION AND E-LEARNING: LESSONS LEARNED FROM LIFELONG PROGRAMS IN GREECE, EDULEARN15 Proceedings, pp. 7238-7247
- Lee, Y., Choi, J., & Kim, T. (2012). Discriminating factors between completers of and dropouts from online learning courses. *British Journal Of Educational Technology*, 44(2), 328-337. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2012.01306.x>
- Lepp, M., & Luik, P. (2021). Challenges and Positives Caused by Changing Roles during Emergency Remote Education in Estonia as Revealed by Facebook Messages. *Social Sciences*, 10(10), 364. <https://doi.org/10.3390/socsci10100364>
- Liu, H. (2019). Low-numerate adults, motivational factors in learning, and their employment, education and training status in Germany, the US, and South Korea. *ZDM*, 52(3), 419-431. <https://doi.org/10.1007/s11858-019-01108-x>
- Mahdy, M., & Ewaida, Z. (2022). Evaluation of the Emergency Remote Learning of Veterinary Anatomy During the COVID-19 Pandemic: Global Students' Perspectives. *Frontiers In Education*, 6. <https://doi.org/10.3389/educ.2021.728365>
- Malik, S. (2015). Strategies for Maintaining Quality in Distance Higher Education. *Turkish Online Journal Of Distance Education*, 16(1). <https://doi.org/10.17718/tojde.62095>

- Margo, K. M. (2002). Exploring Teaching Roles and Responsibilities in Adult Literacy Education: Do Teachers See Themselves as Transformative Educators? Ανακτήθηκε από <http://newprairiepress.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2396&context=aerc>
- Marinoni, G., Land, H., & Jensen, T. (2020). The impact of Covid-19 on higher education around the world. IAU Global Survey Report. Retrieved from https://www.iauiau.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf
- Means, B; Bakia, M; Murphy, R. (2014) Learning Online: What Research Tells Us about Whether, When and How. New York. Routledge
- Moore, M., & Kearsley, G. (2012). *Distance education*. Wadsworth Cengage Learning.
- National Center for Education Statistics (NCES). (2019). 2019-20 Survey Materials: Glossary. Retrieved from <https://surveys.nces.ed.gov/ipeds/Downloads/Forms/IPEDSGlossary.pdf>
- Newby, T.J Stepich, D.A; Lehmann, J.D; Russel, J.D. (2000). Instructional technology for teaching and learning. Designing instruction, integrating computers and using media. New Jersey: Merrill and Prentice Hall.
- Noyé, D; Piveteau, J. (1999), Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή. Εκδ. Μεταίχμιο. Αθήνα
- Odunaike, S., Olugbara, O., & Ojo, S. (2013). E-learning Implementation Critical Success Factors. In *International MultiConference of Engineers and Computer Scientists*. Hong Kong: IMECS.
- OECD. (2016). Public data and analysis - OECD. Retrieved 8 November 2021, from <https://www.oecd.org/skills/piaac/publicdataandanalysis/>
- Özudogru, G. (2021). Problems faced in distance education during Covid-19 Pandemic. *Participatory Educational Research*, 8(4), 321-333. <https://doi.org/10.17275/per.21.92.8.4>
- Paul, J., & Jefferson, F. (2019). A Comparative Analysis of Student Performance in an Online vs. Face-to-Face Environmental Science Course From 2009 to 2016. *Frontiers In Computer Science*, 1. <https://doi.org/10.3389/fcomp.2019.00007>
- Pellerone, M. (2021). Self-Perceived Instructional Competence, Self-Efficacy and Burnout during the Covid-19 Pandemic: A Study of a Group of Italian School Teachers. *European*

Journal Of Investigation In Health, Psychology And Education, 11(2), 496-512. doi: 10.3390/ejihpe11020035

- Pukkaew, C. (2013). Assessment of the effectiveness of internet-based distance learning through the VClass e-Education platform. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 14(4). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v14i4.1436>
- Rohs, M., Bolten, R., & Kohl, J. (2020). Between adoption and rejection: attitudes of adult educators toward digitization in Germany. *International Journal Of Training And Development*, 24(1), 57-73. doi: 10.1111/ijtd.12170
- Ruan, O. (2021). The Impact of Emergency Remote Teaching on Students During COVID-19. 10.13140/RG.2.2.29229.00480.
- Saqlain, N. (2021). Preparation for Emergency Remote Teaching. *Journal Of Education And Educational Development*, 8(1). <https://doi.org/10.22555/joeed.v8i1.384>
- Sason, H., Wasserman, E., Safrai, M., & Romi, S. (2022). Students' Perception of the Role of Online Teachers: Comparing Routine and Emergency Times. *Frontiers In Education*, 6. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.767700>
- Shamir-Inbal, T., & Blau, I. (2021). Facilitating Emergency Remote K-12 Teaching in Computing-Enhanced Virtual Learning Environments During COVID-19 Pandemic - Blessing or Curse?. *Journal Of Educational Computing Research*, 59(7), 1243-1271. <https://doi.org/10.1177/0735633121992781>
- Shraim, K., & Khlaif, Z. (2010). An e-learning approach to secondary education in Palestine: opportunities and challenges. *Information Technology For Development*, 16(3), 159-173. <https://doi.org/10.1080/02681102.2010.501782>
- Sivrikaya, O. S. (2019). Chemistry students' opinions about taking chemistry education as distance education. *European Journal of Open Education and E-learning Studies*, 4(2), 35-45. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3592897>
- Sofianidis, A., Meletiou-Mavrotheris, M., Konstantinou, P., Stylianidou, N., & Katzis, K. (2021). Let Students Talk about Emergency Remote Teaching Experience: Secondary Students'

Perceptions on Their Experience during the COVID-19 Pandemic. *Education Sciences*, 11(6), 268. <https://doi.org/10.3390/educsci11060268>

Sumardi, S., & Nugrahani, D. (2021). ADAPTATION TO EMERGENCY REMOTE TEACHING: PEDAGOGICAL STRATEGY FOR PRE-SERVICE LANGUAGE TEACHERS AMID COVID-19 PANDEMIC. *Turkish Online Journal Of Distance Education*, 81-93. <https://doi.org/10.17718/tojde.906553>

Tauson M, Stannard L (2018) EdTech for learning in emergencies and displaced settings: a rigorous review and narrative synthesis. Save The Children, London. <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/13238/pdf/edtech-learning.pdf>. Accessed 20 Apr 2022

Thorn, W. and S. Vincent-Lancrin (2021), *Schooling During a Pandemic: The Experience and Outcomes of Schoolchildren During the First Round of COVID-19 Lockdowns*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1c78681e-en>.

Traianou, A. (2014). The Centrality of Ethics in Qualitative Research. In: Patricia Leavy, ed. *The Oxford Handbook of Qualitative Research Methods*. New York: Oxford University Press, pp. 62-79. ISBN 9780199811755 [Book Section]

Trust, T., & Zinn, F. (2020). Preparing for remote/online teaching in the fall [Google Slide Deck]. <https://bit.ly/teachingPDparty>

Tzimopoulos, N., Provelengios, P. & Iosifidou, M. (2021). Emergency remote teaching in Greece during the first period of the 2020 Covid-19 pandemic. *Advances In Mobile Learning Educational Research*, 1(1), 19-27. <https://doi.org/10.25082/amler.2021.01.003>

UNESCO. (2022). *UNESCO's ICT Competency Framework for Teachers*. Unesco.org. Retrieved 15 May 2022, from <https://www.unesco.org/en/communication-information/digital-competencies-skills/ict-cft>.

UNESCO. COVID-19 Educational Disruption and Response. 2020. Available online: <https://en.unesco.org/covid19> (accessed on 30 July 2020)

UNESCO Institute for Statistics Data. (2020). COVID-19 impact on education. <https://en.unesco.org/covid19>

- Union, I.T. (2019) Measuring digital development Facts and figures 2019. International Telecommunication Union, Geneva
- Webster, J., & Hackley, P. (1997). Teaching Effectiveness in Technology-Mediated Distance. *Academy of Management Journal*, 40(6), 1282–1309. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/257034>
- Weidlich, J., & Kalz, M. (2021). Exploring predictors of instructional resilience during emergency remote teaching in higher education. *International Journal Of Educational Technology In Higher Education*, 18(1). <https://doi.org/10.1186/s41239-021-00278-7>
- Wilcox, B., & Vignal, M. (2020). Recommendations for emergency remote teaching based on the student experience. *The Physics Teacher*, 58(6), 374-375. <https://doi.org/10.1119/10.0001828>
- Yusuf, B.N. (2020) Are we prepared enough? A case study of challenges in online learning in a private higher learning institution during the Covid-19 outbreaks. *Adv. Soc. Sci. Res. J*; 7:205–212. [CrossRef]
- Zapata-Garibay, R., González-Fagoaga, J., Asadi-González, A., Martínez-Alvarado, J., Chavez-Baray, S., Plascencia-López, I., & González-Fagoaga, C. (2021). Mental Health Stressors in Higher Education Instructors and Students in Mexico During the Emergency Remote Teaching Implementation due to COVID-19. *Frontiers In Education*, 6. <https://doi.org/10.3389/educ.2021.670400>
- Zhang, H., Lin, L., Zhan, Y., & Ren, Y. (2016). The Impact of Teaching Presence on Online Engagement Behaviors. *Journal Of Educational Computing Research*, 54(7), 887-900. <https://doi.org/10.1177/0735633116648171>
- Zweig, J. S., & Stafford, E. T. (2016). Training for online teachers to support student success: Themes from a survey administered to teachers in four online learning programs. *Journal of Online Learning Research*, 2(4), 399– 418.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Βεργίδης, Δ. (2006). Το έργο, οι απόψεις και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών της συνεχιζόμενης κατάρτισης. Στο Καψάλης, Α.&Παπασταμάτης,Α. (Επιμ). Επαγγελματισμός στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, Αθήνα: Γιώργος Δαρδάνος.

Γκούσιος, Χ; Τζαναβάρη, Μ. (2009). Εφαρμογές των τεχνολογιών της τηλεδιάσκεψης στην παιδαγωγική διαδικασία της εκμάθησης γλωσσών. In A. Lionarakis (ed.), 5th International Conference in Open & Distance Learning. Athens, 27- 29, November 2009

Ιωακειμίδου, Β., & Λιοναράκης, Α. (2017). Η διασφάλιση και διαρκής βελτίωση της ποιότητας στην εξ αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Τάσεις και προσανατολισμοί. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το Περιοδικό Για Την Ανοικτή Και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Και Την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(2), 124. <https://doi.org/10.12681/jode.15541>

Καρούλης, Α. (2007). Ανοικτή και από Απόσταση Εκπαίδευση: από τη θεωρία στην εφαρμογή. Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Τζιόλα.

Καψάλης, Α; Παπασταμάτης, Α. (2013). Εκπαίδευση ενηλίκων, γενικά εισαγωγικά θέματα. Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης

Κεδράκα, Κ. (2009). *Εκπαιδευτές Ενηλίκων στην Ελλάδα: εξέλιξη, αναζητήσεις, προβληματισμοί*. Θεσσαλονίκη. Αφοι Κυριακίδη

Κόκκος, Α; Λιοναράκης, Α. (1998). Ανοικτή κι εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σχέσεις διδασκόντων-διδασκομένων. Τομ. Β΄. Πάτρα: Ε.Α.Π.

- Κόκκος, Α. (1999). Εκπαίδευση Ενηλίκων. Το Πεδίο, οι Αρχές Μάθησης, οι Συντελεστές (τόμ. Α'). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Κόκκος Α. (2005) Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο. Αθήνα. Μεταίχμιο.
- Κυριαζής, Α; Ψυχάρης, Σ; Κορρές, Κ; (2012). Η διδασκαλία και μάθηση των Θετικών Επιστημών με τη βοήθεια του Υπολογιστή: Μοντελοποίηση, Προσομοίωση και εφαρμογές. Εκδόσεις Παπαζήση ISBN 978-960-02-2571-6.
- Κώστας, Α; Σοφός, Α; Βιτσιλάκη, Χ. (2016). Το e-Learning ως Σημείο Σύγκλισης της Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών και της Δια Βίου Μάθησης: Η Περίπτωση του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στο Π. Αναστασιάδης (Επιμ.), Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών με τη χρήση Προηγμένων Μαθησιακών Τεχνολογιών Διαδικτύου [e-Learning], (σελ. 129-173). Αθήνα: Gutenberg
- Λιοναράκης, Α. (2001). Απόψεις και προβληματισμοί για την Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Μαρκέλλου, Π. (2010). Δυνατότητες αξιοποίησης του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ. Στο Α. Τζιμογιάννης (επιμ.), Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση». Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Κόρινθος, 23-26 Σεπτεμβρίου 2010 (σσ. 199-206).
- Μηλιωρίτσας, Ε; Γεωργιάδη, Ε. (2010). Επίδραση της τηλεδιάσκεψης στη μαθησιακή διαδικασία του ΕΑΠ, Απόψεις φοιτητών και ΣΕΠ των ΘΕ ΕΚΠ65 και 153 ΕΚΕ 50. Open Education, The Journal of Open and Distance Education and Educational Technology, 6(1/2), 152-167.

Μουζάκης, Δ. (2003). Η Επιμόρφωση των εκπαιδευτών ενηλίκων στα πλαίσια της Λαϊκής Επιμόρφωσης. Στο Βεργίδης, Δ. , (Επιμ.) Εκπαίδευση Ενηλίκων, Συμβολή στην εξειδίκευση στελεχών και εκπαιδευτών

Μουζάκης, Χ. (2006). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων - Παραδείγματα και περιπτώσεις εφαρμογής. ΙΔΕΚΕ. Διαθέσιμο στο: <https://edul11.ekt.gr/edul11/handle/10795/790>

Νικολάκη, Ε. & Κουτσούμπα, Μ. (2013). Η αυτορυθμιζόμενη μάθηση στην ΕΞΑΕ. Open Education The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology, 9(1), 19- 31

Παπαστεφανάκη, Σ. (2002). Ανάπτυξη και αξιολόγηση των ικανοτήτων των εκπαιδευτών ενηλίκων, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη.

Πρίντζιου (2010) «Απόψεις εκπαιδευτών ενηλίκων σχετικά με τον εκπαιδευτικό τους ρόλο» Διπλωματική Μεταπτυχιακή εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ

Τσιμπουκλή, Α. & Φίλιπς, Ν. (2010). Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων. Στο Α. Κόκκος & Κ. Κουτρούμπα (Επιμ.), Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων, Ενότητα 1η (σσ. 6- 65). Αθήνα